

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Vilja Joensuu

Hyvästi masentava maanantai

Saavutettavuuden osa-alueet matalan kynnyksen taide-
ja kulttuuritoiminnassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

7.11.2018

Tekijä Otsikko	Vilja Joensuu Hyvästi masentava maanantai – Saavutettavuuden osa-alueet matalan kynnyksen taide- ja kulttuuritoiminnassa
Sivumäärä Aika	47 sivua 7.11.2018
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaaliala- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Ohjaaja(t)	Ulla Saukkonen, lehtori Kirsi Lautala, lehtori
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää saavutettavuutta taide- ja kulttuuritoiminnassa. Yhteistyökumppaneina toimivat kulttuuriyhdistykset Loukko ry ja Oranssi ry. Molemmat yhdistykset tarjoavat matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa, jolla pyritään tavoittamaan sekä osallistamaan nuoria ja vähemmistöryhmiä. Opinnäytetyön osana järjestettiin neljä erillistä tapahtumaa, joista kaikkiin kuului ostopakoton kohtaamiskahvila sekä taidetyöpajoja.</p> <p>Yhdistysten tämänhetkistä saavutettavuutta haluttiin parantaa tutkimalla saavutettavuuden käsitettä ja soveltamalla sitä tapahtumien suunnitteluun ja toteutukseen. Saavutettavuus jaettiin kolmeen kategoriaan: fyysinen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus sekä sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus. Keinoja saavutettavuuden toteuttamiseksi kehitettiin teorian, työryhmäraporttien sekä toiminnasta aiemmin kerätyn palautteen perusteella. Taide- ja kulttuuritoiminnan merkitystä sekä saavutettavuuden erityistä tarvetta perustellaan tutkimuksilla, jotka osoittavat osallistavan taiteen ja kulttuuritoimintaan osallistumisen edistävän sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä.</p> <p>Sosiaalisen työn näkökulmasta matalan kynnyksen kulttuuritoiminta on arvokas väylä marginalisoitujen ryhmien tavoittamiselle. Sukupuolen, vähävaraisuuden ja mielenterveyden tai toimintakyvyn haasteiden vuoksi syrjäytymisvaarassa olevat ryhmät kokevat usein olemassa olevan taide- ja kulttuuritarjonnan poissulkeväksi. Helposti lähestyttävä, matalan kynnyksen taide- ja kulttuuritoiminta voi mahdollistaa osallistumisen ja osallisuuden kokemuksia ihmisille, jotka erityisesti hyötyvät niistä mutta eivät osallistu tarjottuun kulttuuritoimintaan saavutettavuuden puutteiden vuoksi. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus edistää yhdenvertaisuutta.</p> <p>Toiminnasta saatu palaute tukee ajatusta siitä, että saavutettavuuden eri osa-alueita painottamalla taide- ja kulttuuritoiminta sekä sen hyödyt saadaan yhä useampien ulottuville. Taidetyöpajat koettiin luovuutta ja taitoa kehittävinä, mutta myös välineinä edistää sosiaalista yhdessäoloa. Opinnäytetyön johtopäätöksenä on, että saavutettavuuteen paneutuminen parantaa taide- ja kulttuuritoiminnan eettistä kestävyyttä ja laajentaa tavoitettua yleisöä. Saavutettavuuden käsitteen jakaminen osa-alueisiin helpottaa konkreettisten keinojen kehittämistä, mutta saavutettavuus itsessään tulee käsittää kokonaisuutena, jonka osa-alueet vaikuttavat toisiinsa.</p>	
Avainsanat	saavutettavuus, esteettömyys, matalan kynnyksen toiminta, taide- ja kulttuuritoiminta, työpaja, hyvinvointi

Author(s) Title	Vilja Joensuu No More Blue Mondays Comprehending Accessibility in Cultural and Art Activities
Number of Pages Date	47 pages 7 November 2018
Degree	Bachelor of Social Sciences (AMK)
Degree Programme	Degree Programme in Social Sciences
Instructor(s)	Ulla Saukkonen, Senior Lecturer Kirsi Lautala, Senior Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to develop accessible cultural and art activities for cultural organizations Loukko and Oranssi. Both organizations aim to provide cultural and art activities at a grass root level with the intention of serving and involving youth and minority groups. Along with this study, four separate events were organized. The events included a low threshold social café and workshops in different art forms and art techniques.</p> <p>In order to further reach groups marginalized by diverse gender identities, low income, mental health stigma or challenges in social or physical capabilities, the aspects of accessibility were studied and incorporated into planning and carrying out the events. The content of the term accessibility was divided in to three categories: physical accessibility, financial accessibility and social and cultural accessibility, which are seen as a combined category. The means and methods for achieving accessibility were based on previous research and committee reports. Feedback gathered from previous activities by these organizations was also utilized. The need for cultural and art activities and the significance of accessibility is argued through multiple research, showing that cultural activities and participatory arts promote health and social wellbeing.</p> <p>From the view point of the social work field, grass root level cultural organizations play an important role in reaching marginalized groups. Mainstream cultural services are often viewed as exclusive by marginalized groups. However, cultural and art activities at an easily accessible level enable participation and experiences of involvement for groups who might not participate in mainstream art services. Feedback gathered from the participants of the events in this thesis support this. The workshops were seen as opportunities to foster one's creativity and practice skills, but also as instrumental tools for social sharing and community.</p> <p>The conclusions of this thesis indicate that emphasizing and committing to the different aspects of accessibility improve the quality and availability of cultural and art activities and work as a tool to further reach marginalized groups. Categorizing accessibility can be used as a tool for developing methods, but accessibility needs to be understood as a whole. The different aspects are co-dependent. Art and culture activities can be effective methods in the field of social work, and social intentions incorporated in to the field on arts and culture can improve equality and foster diversity.</p>	
Keywords	accessibility, cultural and art activities, grass root organizations, wellbeing, workshops

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Taide, kulttuuri ja hyvinvointi	3
2.1	Taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallinen rooli	3
2.2	Mikä ”taide”, mikä ”kulttuuri”?	4
2.3	Saavutettavuuden osa-alueet	5
2.4	Kulttuurin hyvinvointivaikutuksista	7
2.5	Mitattu ja koettu hyvinvointi	9
2.6	Syrjäytyminen ja marginaalit	11
3	Matalan kynnyksen kulttuuritoiminta	13
3.1	Vapaat tilat ja matalat kynnykset	13
3.2	Oranssi ry – Kaupunki kuuluu kaikille	14
3.3	Loukko ry – Kulttuuri kuuluu kaikille	16
3.4	Siis kenelle?	17
4	Maanantaikahvila ja Loukko-päivät Oranssilla	20
4.1	Perustuu tositarinaan	20
4.2	Asiaton oleskelu sallittu	21
4.3	Happy Mondays ja myös jokunen keskiviikko	23
4.3.1	Työpajat ja saavutettavuus	25
4.3.2	Happy Mondays -kahvilan avajaiset 3.9.'18	27
4.3.3	Happy Mondays – Radikaalit Ristipistot 10.9.'18	28
4.3.4	NO FILTER – Normikriittinen sarjakuvatyöpaja 12.9.'18	29
4.3.5	Lotraa ja Liimaa Loukossa 10.10.'18	31
5	Palautetta ja johtopäätöksiä	33
5.1	”Tuli tunne, että on olemassa oma paikka maailmassa”	33
5.2	Tavoitteiden toteutuminen	36
5.3	Johtopäätökset	38
6	Pohdinta	40
	Lähteet	43

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää saavutettavuutta Oranssi ry:n ja Loukko ry:n toiminnassa sekä toteuttaa saavutettavaa taide- ja kulttuuritoimintaa syksyllä 2018. Loukko ry on omaa esteetöntä alakulttuurikeskustaan perustava tuore kulttuuriyhdistys ja Oranssi ry pitkän historian omaava nuoriso- ja kansalaisjärjestö, joka ylläpitää kulttuurikeskus Oranssia Helsingin Suvilahdessa. Molemmat järjestävät matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa. Toiminnan saavutettavuutta kehitettiin perehtymällä saavutettavuuden käsitteeseen aiemman tutkimuksen ja raporttien avulla ja suunnittelemalla sekä toteuttamalla toimintaa tämän perusteella. Suunnittelutyön pohjana käytettiin molempien tahojen mennyttä toimintaa ja siitä saatua tietoa. Saavutettavuuden tarvetta perustellaan taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutuksista tehdyillä tutkimuksilla. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus käsittää neljä erillistä tapahtumaa, joihin kuului kohtaamiskahvila sekä taidetyöpajoja.

Taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisista merkityksistä sekä niiden mahdollisuuksista hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi on julkaistu 2000-luvulla runsaasti tutkimuksia, raportteja ja toimenpideohjelmia. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa korostetaan kulttuurisia oikeuksia: jokaisella tulee olla oikeus ja mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan ja tehdä itse taidetta. Kulttuuritoiminnalla on hyvinvointivaikutuksia, jotka tulee tunnustaa ja huomioida jo poliittisella tasolla (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 7). Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -työryhmä kuitenkin toteaa loppuraportissaan, ettei yhdenvertaisuus taide- ja kulttuuritoiminnassa toteudu erityis- ja vähemmistöryhmien osalta (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 86). Saavutettavuuden takaaminen vaatii siis erityistoimenpiteitä. Matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa tarjoavat ja mahdollistavat toimijat ovat avainasemassa kulttuuritoiminnan saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseksi, sillä matalan kynnyksen toiminnalla tavoitetaan sellaisia heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevia ihmisiä, jotka eivät muuten ohjaudu tai hakeudu palveluiden piiriin (Jalava & Koiso-Kanttila 2013: 185 – 186). Siksi saavutettavuuden painottaminen on tärkeää matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa.

Ajatus opinnäytetyön aiheesta syntyi keväällä 2018, kun toimin Loukko ry:n kulttuuritoiminnan suunnittelijana yhteistyökumppani Oranssi ry:n tiloissa. Loukon tavoitteena on perustaa Alakulttuurikeskus Loukko Oranssin tyhjillään seisovaan yläkerrokseen, ja yh-

distykset tekevät jo tässä vaiheessa paljon yhteistyötä. Oranssin pitkä historia omaehtoisen nuorisokulttuurin areenana ja Loukon agenda esteettömyyden laajentamisesta taide- ja kulttuuritoimintaan resonoivat vahvasti keskenään, ja kevään aikana syntyi idea myös yhteisen toiminnan järjestämisestä. Oranssin ja Loukon yhteistyönä syntyi matalan kynnyksen maanantaikahvila Happy Mondays. Sekä Happy Mondays -toiminta että Loukko ry:n työpajatoiminta saivat syyskaudelle 2018 STEA:lta pienavustukset.

Tämän opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa järjestettiin kaksi maanantaikahvilaa sekä kaksi Loukon omaa työpajapäivää. Molemmissa ohjelman suunnittelun lähtökohdina on ollut saavutettavuus: fyysinen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus sekä sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus. Happy Mondays -kahvilan toiminnassa korostuu taide- ja kulttuuritoiminnan välineellisyys. Helposti lähestyttävien työpajojen tarkoituksena on edistää ja helpottaa sosiaalista kanssakäymistä sekä yhdessä olemista. Loukon työpajatoiminnassa keskitytään enemmän itse toimintaan, työpajat ovat tarkemmin rajattuja tiettyyn taidemuotoon ja niiden tavoitteena on tehdä itse taiteen tekemisestä saavutettavampaa. Saavutettavuuteen panostamisen tavoitteena oli taide- ja kulttuuritoiminnan tuominen uusien yleisöjen ulottuville, palvella tavoitettuja vähemmistöryhmiä mahdollisimman hyvin sekä vahvistaa toiminnan sosiaalista ja eettistä kestävyyttä. Saavutettavuutta parantamalla taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutukset haluttiin tuoda yhä useampien ulottuville. Happy Mondays -kahvilat ovat osa koko syksyn jatkuvaa kahvilatoimintaa, josta tämän opinnäytetyön aineistoksi valittiin vain osa. Loukon syyskauden työpajatoiminnasta tämä kattaa puolet. Toimin tapahtumissa ohjaajana ja havainnoin työpajoja osallistumalla. Palautetta kerättiin lomakehaastatteluiden avulla sekä toimintaan osallistuneilta että yhdistysten edustajilta. Tavoitteiden toteutumista arvioitiin havainnoinnin ja palautteen perusteella.

2 Taide, kulttuuri ja hyvinvointi

2.1 Taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallinen rooli

Taiteella, kulttuurilla ja luovuudella tunnustetaan olevan pysyvä itseisarvo sivistyneessä yhteiskunnassa. Ne edistävät väestön hyvinvointia, sivistystä ja elinikäistä oppimista sekä hyödyttävät elinkeinoelämää ja työllisyyttä, teknologista osaamista ja innovaatioita. (Kulttuuripolitiikan strategia 2020 2009: 16.) Hyötyjen saavuttamiseksi ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi täytyy kaikilla olla yhtäläinen mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan. Saavutettavuus on siis hyvin olennainen osa taide- ja kulttuuripolitiikkaa. Se on sekä taide- ja kulttuuritoiminnan tavoite, että keino saavuttaa hyvinvointivaikutuksia taide- ja kulttuuritoiminnan kautta. Siksi saavutettavuuden näkökulma on tärkeä ja mielenkiintoinen sekä taide- ja kulttuuritoiminnan kentällä, että etenkin sen ja sosiaalisen työn rajapinnoilla.

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2009 laatimassa Kulttuuripolitiikan strategiassa vuoteen 2020 asti todetaan, että kulttuurin merkitys ja sen sosiaaliset vaikutukset vahvistuvat entisestään tulevaisuudessa (2009: 5 – 6). Taide- ja kulttuuritoiminnan mahdollisuuksista sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi käydään enenevässä määrin keskustelua sekä Suomessa että kansainvälisesti, ja niitä on tutkittu etenkin Iso-Britanniassa (mm. Margrove 2015; Secker & Heyndrich & Kent & Keay 2018; Wilson & Bryant & Reynolds & Lawson 2015; Konlaan 2001). Tutkimustulosten ja julkisen keskustelun valossa taiteella ja kulttuurilla voidaan nähdä olevan merkitystä yksilön hyvinvoinnille, yhteisöiden kehittymiselle ja yhteiskunnan mahdollisuudelle olla jäsenilleen hyvä paikka elää. Oikeus taiteeseen ja kulttuuriin on tasa-arvokysymys (Myllyniemi 2009: 8). Niiden saavutettavuus heijastelee koko yhteiskunnan tilaa ja kertoo yhteiskunnan jäsenten yhdenvertaisuudesta (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 9).

Sosiaali- ja terveysministeriön alla toimi vuosina 2010 – 2014 Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma, jonka tavoitteena oli että

jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan ja että kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvointiin on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 7).

Kuitenkin Opetus- ja kulttuuriministeriön perustama Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -työryhmä toteaa toimenpideohjelmansa loppuraportissa samoihin aikoihin, että

yhdenvertaisuus ei erityis- ja vähemmistöryhmien osalta toteudu tarvittavissa määrin taide- ja kulttuurialalla ja siksi erityisjärjestelyt ovat tarpeen. Erityisjärjestelyt on kuitenkin järjestettävä siten, ettei niiden seurauksena synny toisistaan erillisiä taide- ja kulttuurikenttiä. Kun aikaansaadaan tilanne, jossa väestön moninaisuus on edustettuna kaikissa yhteiskunnallisissa elimissä, tulee erityisjärjestelyjen ole-massaolo tarpeettomaksi. Työryhmä katsoo, että tilanteen saavuttaminen taide- ja kulttuurialalla edellyttää vielä nykyisin erityis- ja vähemmistöryhmien positiivista erityiskohtelua. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 86)

Isot kulttuurilaitokset kuten pääkaupunkiseudun museot ovat viime vuosina alkaneet tarttua aiheeseen, mutta matalan kynnyksen toimijoilla on myös tärkeä rooli saavutettavuuden edistämässä. Muutoksia voidaan toteuttaa nopeammin ruohonjuuritasolla kuin valtavien instituutioiden toiminnassa, ja silloin muutoksen suunta on alhaalta ylöspäin. Matalan kynnyksen kulttuuritoiminnalla voidaan tavoittaa ihmisiä, joita valtavirtakulttuuri ei kohtaa tai joita viranomaistoiminta ei tavoita (Jalava & Koiso-Kanttila 2013: 186; ks. Mulari 2018). Siksi saavutettavuuden käsitteleminen on erityisen tärkeää myös ruohonjuuritason toimintaa järjestettäessä.

Saavutettavuus näyttäytyy tässä opinnäytetyössä sekä tavoitteena että välineenä. Taide- ja kulttuuritoiminnan tekeminen saavutettavaksi edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, ja niiden kautta saavutettavat hyvinvointivaikutukset palvelevat sekä osallistujia että yhteiskuntaa kestäväällä tavalla vain silloin kuin yhdenvertaisuus toteutuu. Seuraavissa kappaleissa avaan käsitteitä, jotka kuuluvat olennaisesti aiheen käsittelyyn sekä tarkastelen syvemmin saavutettavuuden osa-alueita sekä taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutuksia.

2.2 Mikä ”taide”, mikä ”kulttuuri”?

Sekä kulttuuri että taide ovat käsitteinä tyhjentävää määrittelyä pakenevia, monitulkintaisia ja usein arvolatautuneitakin. Laajimmillaan käsitettynä kaikkea inhimillistä toimintaa voisi nimittää kulttuuriksi (Brandenburg 2008: 16). Tämä kattava määritelmä on kuitenkin ongelmallinen: jos kulttuuri on kaikkea, se ei samalla ole mitään (Myllyniemi 2009: 6). Kulttuuritarjonnasta tai -toiminnasta puhuttaessa tarkoitetaan muun muassa elokuvia, kirjallisuutta, musiikkia, teatteria, tanssia, mediaa ja kuvataidetta (Brandenburg 2008: 15). Myös konsertit, näyttelyt ja teatteri selkeästi lasketaan kulttuuriksi (Myllyniemi 2009: 6). Yllä mainitut ovat myös taiteen muotoja.

Taide käsitteenä ja ilmiönä liittyy vahvasti kulttuuriin: se on yksi kulttuurin näkyvimpiä osa-alueita (Brandenburg 2008: 16). Se on abstrakti käsite, joka määrittyy sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa (Peltomaa 2018). Sitä, mitä taide on tai mikä ei ole taidetta,

on pohdittu vähintään niin kauan kuin taidetta on kutsuttu taiteeksi eikä vuosituhantiseen debattiin ole tässä työssä syytä upottautua. Parempi on tarkastella taidetta sen merkitysten kautta, ja tyytyä toteamaan, että taide on tapa kommunikoida, jäsentää, tulkita ja hahmottaa maailmaa ja ihmisen suhdetta siihen (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 5). Näin se auttaa meitä käsittelemään ja ymmärtämään omaa todellisuuttamme (Peltomaa 2018).

Tässä opinnäytetyössä taide- ja kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan kaikkia tilanteita, joissa taidetta ja kulttuuria koetaan tai tuotetaan: kuvataidetyöpajoja, joissa piirretään, maalataan, rakennetaan kollaaseja tai kirjoitetaan ja luetaan runoja, sarjakuvia, soveltavia käsitöitä ja taidenäyttelyitä.

2.3 Saavutettavuuden osa-alueet

Suomen perustuslakiin on kirjattu sivistykselliset oikeudet, kuten taiteen vapaus ja oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin (Suomen perustuslaki 1999/731 §16, §17). *Kulttuuriset oikeudet* nähdään osana sivistyksellisiä oikeuksia, ja niihin kuuluu sananvapaus, oikeus taiteen, kulttuurin ja luovan työn toteuttamiseen, oikeus osallistua kulttuurielämään ja yhtäläinen mahdollisuus kulttuuripalveluihin, oikeus valita oma kulttuurinsa ja kunnioitus kulttuurista itsemääräämisoikeutta ja kulttuurista identiteettiä kohtaan. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 10.) Oikeuksien yhdenvertaisuutta ja yksilön vapautta syrjinnästä korostetaan edelleen sekä perustuslain yhdenvertaisuuspykälässä että erillisessä Yhdenvertaisuuslaissa (Suomen perustuslaki 1999/731 §6; Yhdenvertaisuuslaki 2004/1325). Yhdenvertaisuuslaissa säädetään myös positiivisesta erityiskohtelusta, jonka tarkoituksena on tosiasiallinen yhdenvertaisuuden edistäminen (Yhdenvertaisuuslaki 2004/1325 §9).

Kulttuuristen oikeuksien yhdenvertaisuuden toteutumiseksi palveluiden on oltava saavutettavia. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että palvelu on käytettävissä riippumatta henkilön ominaisuuksista kuten toimintarajoitteesta, vähemmistöön kuulumisesta tai vähävaramaisuudesta – siis sitä, toteutuvatko osallisuuden mahdollisuudet kaikille yhdenvertaisesti. Taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin taide- ja kulttuuripalvelut ovat avoimia kaikille ja kuinka hyvin ne huomioivat yleisön moninaisuuden, ja kuinka hyvin taide- ja kulttuuritoimijat huomioivat saavutettavuuden eri osa-alueet (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 15 – 16). Saavutettavuuden hah-

mottamiseksi käsite jaetaan osa-alueisiin: fyysinen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus, tiedollinen ja tiedottamisen saavutettavuus sekä sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 11 – 12).

Saavutettavuuteen, tai sen puutteeseen, vaikuttavat niin asenteelliset, rakenteelliset kuin käytännöllisetkin ratkaisut ja valinnat (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 9). Ensimmäinen ja tärkein keino saavutettavuuden edistämiseen on asenteisiin vaikuttaminen – saavutettavuus tulee huomioida jo palveluiden muotoa ja sisältöä suunnitellessa ja sen toteutuminen vaatii tietoista pyrkimystä.

Fyysinen saavutettavuus viittaa siihen, että taiteeseen ja kulttuuriin käytettävien rakennusten tulee olla fyysisesti saavutettavia ja esteettömiä. Niissä tulee voida liikkua myös apuvälineiden kanssa. Esteettömyydestä säädetään tarkasti muun muassa Valtionneuvoston asetuksessa (Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017), mutta laajempi käsitys fyysisestä esteettömyydestä kattaa myös saavutettavuuden eri aistien avulla näkö- ja kuulovammaiset henkilöt huomioiden. (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 13 – 14.)

Taloudellinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, ettei vähävaraisuus saa olla esteenä kulttuuristen oikeuksien toteutumiselle. Pääsylippujen, osallistumismaksujen ja oheispalveluiden hintojen tulisi olla sellaisia, joihin mahdollisimman monella on varaa. Taloudellisen saavutettavuuden tarvetta korostaa se, että iso osa erityis- tai vähemmistöryhmiin kuuluvista kuuluu myös alempiin tuloluokkiin. Taloudellisesti heikommassa asemassa olevien osallistumismahdollisuuksia voidaan edistää porrastamalla hintoja ja tarjoamalla maksuttomia palveluita. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 49 – 51.)

Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus linkittyvät yhteen, ja liittyvät käytännön ratkaisujen lisäksi taiteen ja kulttuurin sisältöihin. Valta- ja vähemmistökulttuurien suhde näkyy siinä, mistä, kenestä ja miten tuotetaan taidetta ja kulttuuria. Kulttuuritarjonnan on käsiteltävä kohdeyleisön kokemuspiiriä, ja parhaiten se toteutuu silloin kun taiteen ja kulttuurin tekijöinä on myös vähemmistöryhmien- tai kulttuurien edustajia. (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 12 – 13, 23.)

Kulttuuriseen saavutettavuuteen liittyy läheisesti moninaisuuden käsite. Moninaisuudella tarkoitetaan ajatusta siitä, että yksilöiden ja ryhmien välisiä kulttuurisia eroja vaalitaan ja

kunnioitetaan. Erot voivat liittyä etnisiin piirteisiin, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, uskontoon, ulkonäköön, vammaisuuteen tai sosio-ekonomiseen taustaan. Moninaisuus taide- ja kulttuurikentällä tarkoittaa sitä, että esille nostetaan erilaisia vähemmistökulttuureita ja kokemuksia sekä huomioidaan erilaisten ryhmien kiinnostuksen kohteita. Erilaisuuden näkyväksi tekemisellä on mahdollista luoda esikuvia ryhmille ja yksilöille, jotka eivät muuten tule edustetuksi valtakulttuurissa. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 15 – 16, 59.) Sosiaalisella saavutettavuudella tarkoitetaan osallistumisen kynnyksen madaltamista ihmisille, jotka kärsivät sosiaalisista esteistä. Yksinäisyys, epävarmuus ja heikompiosaisuus muodostuvat usein osallistumisen esteiksi esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille. Tähän voidaan vaikuttaa taloudellisella saavutettavuudella, joka mahdollistaa myös avustajien, tukihenkilöiden tai ystävien kanssa osallistumisen. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 49 – 52.) Mielenterveyskuntoutujien osallistaminen itse taide- ja kulttuuritoiminnan tuottamiseen on tutkimusten mukaan tehokas tapa edistää sosiaalista saavutettavuutta ja osallisuutta (ks. Margrove 2015; Secker ym 2018; Wilson ym 2015). Myös suomalaisessa tutkimuksessa on todettu, että mielenterveyskuntoutujien sosiaalista toimintakykyä voidaan vahvistaa lisäämällä heidän mahdollisuuksiaan ottaa osaa taide- ja kulttuuripalveluihin (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 52).

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen saavutettavuutta näiden osa-alueiden kautta. Käsitteestä on käytössä yksityiskohtaisempiakin jaotteluita, ja nyt käsittelystä jää vähemmälle huomiolle esimerkiksi *tiedollinen ja tiedottamisen saavutettavuus*. Sillä tarkoitetaan minimissään sitä, että tiedottamisessa ja viestinnässä kuvataan palvelun ja rakennuksen esteettömyystiedot. Mainonnan ja viestinnän selkeys ja kohdentaminen ovat myös tapoja edistää saavutettavuutta. (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 12.)

2.4 Kulttuurin hyvinvointivaikutuksista

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista puhutaan paljon sekä Suomessa (ks. Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004; Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014; Kulttuuripolitiikan strategia 2020 2009; Brandenburg 2008) että kansainvälisesti (ks. Konlaan 2001; Margrove 2015; Secker ym 2018; Wilson ym 2015). Niiden merkitys hyvinvoinnille toteutuu sekä sosiaalisten vaikutusten että itsensä toteuttamisen kautta. Taidelähtöiset menetelmät antavat mahdollisuuksia itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen sekä tunteiden vä-

littämiseen ja jakamiseen, mutta voivat toimia myös yhteiskunnallisen muutoksen välineinä (Brandenburg 2008: 8). Taiteessa on sekä henkilökohtaista että sosiaalista muutosvoimaa (Rankanen 2012: 38).

Britanniassa on 2010-luvulla tutkittu taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutuksia Open Arts -toiminnan ja Lightbox-museon yleisötyön kautta. Open Arts on julkisin varoin rahoitettu projekti, jossa osallistavaa taidetoimintaa kohdennetaan mielenterveyskuntoutujille tai mielenterveyden riskiryhmille. Secker kumppaneineen tutki Open Arts -toimintaa ensin 2011 ja uudestaan 2018 (Secker ym 2011; Secker ym 2018). Ensimmäisessä tutkimuksessa havaittiin selkeitä positiivisia tuloksia osallistujien hyvinvoinnissa (Secker ym 2011: 55, 58), mutta koska tuloksissa ei pystytty erittelemään luovan toiminnan ja sosiaalisen ympäristön merkityksen eroja, toistettiin tutkimus vuonna 2018. Jälkimmäisessä tutkimuksessa saatiin selville että itse kurssien sisältö, luova taidetoiminta, oli todellakin merkittävä tekijä koetuille hyvinvointivaikutuksille (Secker ym 2018: 81 – 83). Margrove puolestaan tutki mielenterveyden haasteista kärsiville korkeakouluopiskelijoille suunnattua Open Arts -toimintaa, ja sai vastaavia tuloksia – osallistuvan taiteen kurseille osallistuminen paransi koettua hyvinvointia ja edisti sosiaalisen osallisuuden kokemuksia (Margrove 2015: 148, 156).

Wokingin kaupungissa, Lightbox- museossa toteutettu kolmivuotinen projekti mielenterveyskuntoutujien ja vammautuneiden osallistamiseksi museon toimintaan tuotti myös kannustavia tuloksia. Koetun hyvinvoinnin, sosiaalisten suhteiden ja toimintakyvyn kohentumisen lisäksi projektilla oli laajempia sosiaalisia vaikutuksia. (Wilson ym. 2015: 210 – 212.) Se, että toiminta toteutui sosiaali- ja terveydenhuollon ympäristöjen ulkopuolella arvostetussa ja julkisessa museotilassa toi jo itsessään osallistujille uusia sosiaalisen osallisuuden ja hyväksytyksi tuleminen kokemuksia (Wilson ym. 2015: 211). Negatiivista leimautumista kokevat vähemmistöryhmien edustajat eivät usein koe oloaan tervetulleeksi korkeakulttuurille varatuissa tiloissa ja tämä on yksi olennainen syy taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumattomuudelle. Sama käy ilmi Loukon toimintaan osallistuneilta kerätyssä palautteessa keväällä ja syksyllä 2018. Kuitenkin projekti, jossa ryhmät varta vasten kutsuttiin tilaan ja haluttiin myös nostaa esille, vahvisti osallistujien sosiaalista toimintakykyä ja positiivista sosiaalista identiteettiä. Projektin myötä kurssilaiset kuratoivat ison taidenäyttelyn jossa maineikkaiden taiteilijoiden töiden rinnalla esiteltiin heidän omia teoksiaan. Tämä mahdollisti uusien, vaihtoehtoisten identiteettien rakentamisen. Osallistujien tärkeimpiä kokemuksia kurssista oli uudella tavalla nähdäksi tuleminen, ei

syrytyneinä vaan aktiivisina subjekteina ja taiteen tekijöinä. Samalla projekti edisti vuoropuhelua valtaväestön ja vähemmistöryhmien välillä tuomalla vähemmistökokemuksia näkyväksi korkeakulttuurin kontekstissa. (Wilson ym. 2015: 206 – 208.)

Mitkään yllä kuvatuista kursseista tai projekteista eivät olleet taideterapiaa, vaikka niillä kiistämättä terapeuttisiakin vaikutuksia oli. Taideterapiat ovat oma, nykyään jo melko hyvin rajattu alansa. Taiteen terapeuttisuus sen sijaan on läsnä lähes kaikessa taiteellisessa ja luovassa toiminnassa. Taiteellinen työskentely voi johtaa tai edistää voimaantumisprosessia lisäämällä uusien resurssien käyttöönottoa, vahvistamalla elämänhallintaa ja muutokseen sopeutumista (Brandenburg 2008: 20). Voimaantumisella (*empowerment*) tarkoitetaan muutosprosessia, jossa yksilöt tai ryhmät saavuttavat vallan ja mahdollisuuden ohjata omaa elämäänsä (Adams 2003: 8 – 9).

Turun yliopiston professori Marja-Liisa Honkasalo toteaa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelman loppuraportissa että taidelähtöisillä toimilla on merkitystä myös yhteisön tasolla, sillä niillä voidaan lisätä osallisuuden kokemuksia. Taiteella voidaan edistää hyvinvointia ja tasa-arvoa, koska sillä voidaan lisätä yhteisöllisyyden tunnetta ja toisten ihmisten kohtaamista. Yksilön kannalta taidelähtöisen hyvinvointityön tavoitteena on oman olemassaolon ja sen merkityksen vahvistaminen, omanarvontunteen löytäminen. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 35 – 36.) Nämä ovat kaikki olennaisia keinoja yhteiskunnallista eriarvoisuutta vastustavassa ja tasa-arvoa sekä hyvinvointia edistävässä työssä. Matalan kynnyksen kulttuuritoiminnan etuna on se, ettei valta- ja vähemmistökuulttuureja aseteta vastakkain. Näin osallisuuden kokemuksia ja hyvinvointivaikutuksia voidaan saavuttaa myös marginaaliryhmien sisällä, arvottamatta niitä suhteessa valtakulttuuriin.

2.5 Mitattu ja koettu hyvinvointi

Konlaan (2001) tutki kulttuuritoimintaan osallistumisen terveysvaikutuksia Ruotsissa kolmen pitkittäistutkimuksen kautta. Konlaan päätyi tutkimusten tuloksia tulkitsemalla siihen, että kulttuurisen toimintaan osallistumisella oli selkeitä terveydellisiä hyötyjä: aktiivisesti esimerkiksi näyttelyissä, museoissa, elokuvissa tai konserteissa käyvien terveydentila oli ja pysyi parempana kuin ei ollenkaan tai vähän osallistuvien. Aktiivinen kulttuurillinen osallistuminen jopa ehkäisi kuolleisuutta. (Konlaan 2001: 7 – 8, 68). Tutkimuksissa mitattiin hyvinvointia lähinnä terveydellisillä mittareilla: verenpaineella, hormonitoi-

minnalla, sairastamisella ja sosiaali- tai terveyspalveluiden käyttöasteella. Koettua terveyttä ja hyvinvointia selitettiin kuitenkin myös psykologisilla, emotionaalisilla ja sosiaalisilla tekijöillä. Taiteen kokemisen nähtiin tuottavan nautintoa ja edistävän itseilmaisua sekä korkeampaa ajattelua. Kulttuuri- ja taidepalveluihin osallistumisen nähtiin lisäävän osallisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin tunteita ja vahvistavan yhteisöjä – ne voivat jopa toimia välineinä sosiaalista eriytymistä ja yhteiskunnallisia ongelmia vastaan. (Konlaan 2011: 8; 29 - 30; 63; 65 - 66.)

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat siis monimuotoisia ja monitasoisia, ulottuen sosiaalisen osallisuuden kokemuksista Wilsonin (2015) ja Seckerin (2018) tutkimuksissa fyysisesti mitattaviin terveysvaikutuksiin Konaalin (2011) tutkimuksessa. Tämän opinnäytetyön kaltaisessa kehittämistyössä hyvinvoinnin käsittelyä kuitenkin palvelee kenties osuvimmin koetun eli subjektiivisen hyvinvoinnin käsite. Konlaanin (2001) tutkimusta vastaavia selkeitä terveysvaikutuksia mittaavia tutkimuksia on vähän, sillä ne vaativat suuria otoksia sekä pitkiä seuranta-aikoja. Edellisessä kappaleessa käsitellyt Seckerin ym (2011; 2018), Margroven (2015) ja Wilsonin ym (2015) tutkimukset aiheesta korostivat nimenomaan subjektiivisesti koettua hyvinvointia sairauden oireiden mittaamisen sijaan – hyvinvointia voi kokea sairauden oireista huolimatta (Secker ym 2018: 80 - 81).

Koettu hyvinvointi (*subjective well-being*) koostuu itsensä hyväksymisestä, positiivisista sosiaalisista suhteista, riippumattomuudesta, elämän merkityksellisyydestä, henkilökohtaisesta kasvusta ja mahdollisuudesta vaikuttaa elinympäristöönsä. Koettu hyvinvointi perustuu yksilön omaan kokemukseen ja arvioon elämästään, elämäntyytyväisyyteen. (Triandis 2000: 14 – 15). Elämäntyytyväisyys voi perustua sekä tiedollisiin arvioihin että emotionaalsiin kokemuksiin: ”olen tyytyväinen elämäni koska perusasiat ovat hyvin” tai ”tunnen itseni onnelliseksi”. Koettu hyvinvointi ja elämäntyytyväisyys ovat lähellä onnellisuuden käsitettä, joka vaikeasta määriteltävyydestään huolimatta kuvaa tehokkaasti yksilön kokemusta tyytyväisyydestä ja hyvinvoinnista. Yksilölliset erot ja kulttuurisidonnaiset tekijät vaikeuttavat koetun hyvinvoinnin määrittelemistä universaalisti, mutta käsitteen etu onkin nimenomaan sen yksilöllisyydessä. Materiaalisella tai tilastollisella tasolla hyvinvoiva kansalainen saattaa kokea elämänsä tyhjäksi ja onnettomaksi, samalla kun aineellisesta puutteesta kärsivä ihminen voi kokea elämänsä merkitykselliseksi. Koettu hyvinvointi ja elämäntyytyväisyys ovat siis itse kokijan määriteltävissä. (Diener 1984: 543 – 544.)

2.6 Syrjäytyminen ja marginaalit

Kun puhutaan matalan kynnyksen toiminnasta, osallisuudesta ja saavutettavuudesta puhutaan usein myös vähemmistöistä ja syrjäytyneistä. Kynnyksiä madalletaan syrjäytyneiden tavoittamiseksi ja vähemmistöryhmien osallistamiseksi. Myös tässä opinnäytetyössä tarkastelun ja tavoittelun kohteena olevat yksilöt ja ryhmät laskettaisiin monessa yhteydessä syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien kategoriaan, ja syrjäytyminen rakenteellisena yhteiskunnallisena ilmiönä on olennainen saavutettavuuden ja osallisuuden vastapari. Siksi on aiheellista käsitellä syrjäytymiskäsitteen merkityksiä ja käyttöä tarkemmin.

Syrjäytyminen on ristiriitainen ja vaikeasti määriteltävä käsite, jonka ympärillä käytävä keskustelu herättää jyrkkiäkin mielipiteitä. Hallituspuolue Kokoomuksen nuorisojärjestön nykyinen varapuheenjohtaja Enni Ikonen (2012) esimerkiksi kommentoi keskustelua Kokoomusnuorten blogitekstissä ”Ei lisää rahaa syrjäytyneille!“. Syrjäytymisen vähentämiseksi ehdotettujen toimenpiteiden, kuten matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja koulukuraattoreiden lisäämisen, Ikonen totesi olevan ”*paskaa*” (Ikonen 2012). Näyttää siltä, että syrjäytymiskeskusteluissa vähemmistöjen oikeus osallisuuteen koetaan usein uhkana etuoikeutettujen hyvinvoinnille.

Perinteisessä keskustelussa syrjäytymistä määritellään usein puutteiden kautta. Tilastokeskuksen Pekka Myrskylä (2012) esittää analyysissään usein käytetyn yksinkertaisen määritelmän: syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset (nuoret), joilla ei ole peruskoulutuksen lisäksi muuta koulutusta. Syrjäytymisellä viitataan ulkopuolisuuteen, osallistumattomuuteen ja kuulumattomuuteen. Myrskylä syventää tulokintaa kuvaamalla syrjäytymistä ”ilmiönä jolla tarkoitetaan usein laajaa psyykkis-aineellista ongelmakokonaisuutta, henkistä putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle tai erilaisia päihderiippuvuuksia ja rikollisuuden muotoja”. (Myrskylä 2012: 1 – 2.) Syrjäytymisen käsitteeseen liitetäänkin usein muita, negatiivisiksi koettuja ilmiöitä. Tästä kertoo myös se, millä mittareilla syrjäytymistä mitataan: koulutuksen puute, työttömyys ja työttömyysetuuksien sekä toimeentuloturvan käyttö, mielenterveysdiagnoosit, rikollisuus, teiniraskaudet ja huono-osaisuuden kasautuminen (Kainulainen & Saari 2013: 18).

Käsitteen käyttöä on kuitenkin kritisoitu sosiaalitieteiden alalla. Juhilan (2006: 104) mukaan syrjäytymisen käsite on hallinnollinen ja määrittelee ihmisiä valtakulttuurin suunnasta. Ajatus, jonka mukaan lääke syrjäytymiseen on syrjäytyneiden liittäminen takaisin yhteiskuntaan, sisältää kielteisen arvotauksen itse syrjäytyneitä kohtaan (Helne 2002: 113). Marginaalisuuden käsite sen sijaan on moniulotteisempi ja myönteisempi. Sen avulla voidaan tarkastella asioita marginaalissa olevan omasta näkökulmasta. Marginaalisuus ei määritä yksilöä tai ryhmää samalla tavalla kuin syrjäytyminen: marginaalissa voi olla eri tavoilla ja eri tasoilla. Yksilö voi olla yhden ominaisuutensa suhteen marginaalissa ja toisen suhteen valtavirrassa. Marginaalisuus on erilaisuutta vallitsevaan ja normaaliin nähden, ei puutteiden kautta määrittyvää vajavaisuutta tai huonommuutta. Erilaisuus voi tästä näkökulmasta olla myös hyväksyttävää ja vaalittuakin (Juhila 2006: 104 – 105). Hyvinvointia ja osallisuutta on mahdollista kokea myös marginaaleissa.

3 Matalan kynnyksen kulttuuritoiminta

3.1 Vapaat tilat ja matalat kynnykset

Matalan kynnyksen toiminta- ja osallistumispaikat ovat suomalaisessa yhteiskunnassa olleet perinteisimpiä paikkoja kaikkein huono-osaisimpien tavoittamiseen (Jalava & Koiso-Kanttila 2013: 172). Matalan kynnyksen toimintaa tarjoavat usein kolmannelle sektorille, yksityisen ja julkisen väliin, sijoittuvat yhdistykset, järjestöt ja hankkeet. Tällaisen toiminnan etuna on juuri sijainti viranomaistyön ulkopuolella: matalan kynnyksen toiminta voi palvella kohtamispaikkana, joka on kulttuurisensitiivinen¹ ja tavoittaa sellaisia henkilöitä ja ryhmiä jotka eivät muuten hakeutuisi avun tai palveluiden piiriin viranomaispäluulon, vertaisuuden puutteen tai kohtaamisen puutteiden vuoksi. Siksi matalan kynnyksen paikat ovat ratkaisevassa asemassa, kun pyritään ennaltaehkäisemään vaikeuksia jotka voivat johtaa syrjäytymiseen tai huono-osaisuuteen. (Jalava & Koiso-Kanttila 2013: 185.)

Matalan kynnyksen kulttuurisen toiminnan tarpeesta todistaa sen suosio. Tähän opinäytetyöhön lukeutuvien Loukon ja Oranssin selkeimpiä vertaisia on helsinkiläinen Kohtaus ry. Kohtaus on toiminut vuodesta 2014 asti tavoitteenaan ehkäistä 18 - 29 -vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien ei-toivottua yksinäisyyttä ja syrjäytymistä (Heinonen 2017: 6). Yhdistys ylläpitää Kaupunkiolohuone Kohtausta, matalan kynnyksen kohtamispaikkaa jossa voi oleskella ilman kulutuspakkoa ja osallistua ohjattuun toimintaan oman halunsa mukaan (Heinonen 2017: 8 – 9). Kasvavien kävijämäärien vuoksi Kohtauksen Kaupunkiolohuone etsii isompia tiloja nyt jo toista kertaa.

Heta Mulari (2018) tutki viime vuonna erityisesti vasta- ja alakulttuuritilojen merkitystä kävijöilleen. Epäluottamus nykypolitiikkaan ja kokemukset toiseudesta sukupuoli- tai muun vähemmistöroolin perusteella luovat oman, löyhän alakulttuurien ja yhteisöjen verkoston joka tarjoaa mahdollisuuden identifioitua ja kiinnittyä ryhmiin yhteiskunnan normien ulkopuolella. Tällöin kunnallisen ja alakulttuurisen rajapinnalla toimivat, vapaamiksi koetut matalan kynnyksen kulttuuritilat nousevat kävijöilleen merkittäviksi. Vapaat kulttuuritilat koetaan mahdollisuudeksi ”lunastaa tilaa” kaupungissa, jossa vapaan oleskelun tai harrastamisen mahdollisuuksia rajoittaa taloudellinen maksukyky tai ulkopuoli-

¹ Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan lähestymistapaa, joka huomioi erot osallistujien taustoissa ja heidän edustamissaan kulttuureissa.

suuden tunne. (Mulari 2018: 7 – 12, 16 – 21.) Vaikka ala- tai vastakulttuuriseen identifi-
oitumiseen usein liittyy epäluottamus yhteiskuntaa kohtaan, voi sen kuitenkin nähdä po-
siitiivisena osallisuuden ja yhteisöllisyyden mahdollisuutena. Siksi vapaissa tiloissa ja
matalan kynnyksen periaatteella toteutettu taide- ja kulttuuritoimintakin mahdollistaa ih-
misten ja ryhmien kohtaamisen tasolla, joka on vapaa sosiaaliseen työhön muuten hel-
posti liittyvästä stigmasta. Kulttuurin kautta tehtävä työ ei pyri kontrolloimaan tai liittä-
mään valtakulttuuriin ketään, vaan luo mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämiseen ja
osallisuuden kokemuksiin myös marginaalien sisällä. (Ks. Mulari 2018: 3 – 7; ks. Juhila
2006: 104 - 105.)

Tämän opinnäytetyön yhteistyökumppanit Oranssi ja Loukko asettuvat sekä sijaintinsa,
toimintansa että arvojensa kautta yllä mainittuun vapaista tiloista ja alakulttuureista vaalivan
kulttuuritoiminnan kenttään, vaikkei toimintaa olekaan rajattu alakulttuureihin. Tilan luo-
minen ja toiminnan mahdollistaminen tavalla, joka edistää vuoropuhelua vähemmistö- ja
alakulttuureiden sekä valtakulttuurin välillä rikastaa taide- ja kulttuuritoiminnan kenttää,
luo uusia yhteyksiä ja ehkäisee kulttuurista eriytymistä. Oranssi on 1990 -luvulla perus-
tettu nuoris- ja kansalaisjärjestö joka toimii nykyään Suvilahden kulttuurikorttelissa.
Loukko on vuonna 2017 perustettu kulttuuriyhdistys, joka järjestää matalan kynnyksen
taide- ja kulttuuritoimintaa Oranssin tiloissa ja valmistelelee esteettömän alakulttuurikes-
kus Loukon perustamista. Oranssin vuoden 2017 toimintakertomukseen kirjattiin yli
14 000 kävijää, ja Loukko on tähän mennessä vuonna 2018 saavuttanut yli tuhat kävijää.
Jotta toiminnan konteksti olisi lukijalle ymmärrettävä, esittelen molemmat toimijat lyhy-
esti.

3.2 Oranssi ry – Kaupunki kuuluu kaikille

1990-luvun alusta asti toiminut Oranssi alkoi talonvaltausliikkeenä ja vakiintui järjestötoi-
minnaksi vuosien varrella. Sen tavoitteena on tukea ja edistää nuorten omaehtoista kult-
tuuri-, asumis- ja kansalaistoimintaa. Oranssi on luonut ainutlaatuisen omaehtoisen asu-
misen mallin, perustanut nuorisotaloja ja kulttuuritoimintakeskuksia, järjestänyt festivaal-
leja, ottanut aktiivisesti osaa keskusteluun julkisesta tilasta ja kaupunkikulttuurista, mah-
dollistanut lukemattomia taide- ja kulttuuriprojekteja lukemattomille yksilöille ja ryhmille
sekä vakiinnuttanut Suvilahteen Suomen mittakaavassa erityislaatuisen itsenäisen kult-
tuuri- ja toimintatilan. (Peipinen 2012: 5, 28 – 29, 33 – 59; Pascale 2013: 7 – 9; Oranssi
ry 2018a.)

Käsillä olevan opinnäytetyön näkökulmasta merkittävin osa Oranssin toimintaa on ollut sen pysyvämmät kulttuuritoiminnan toimipisteet: Skattan toimintakeskus vuosina 1994 - 2003, Hertsiga vuosina 2004 - 2007 ja nyt vuodesta 2008 asti käytössä ollut Suvilahden Valvomo, joka toimii tämänkin opinnäytetyön näyttämönä. Oranssi muutti Valvomoon Kaapelitehdas Oy:n vuokralaiseksi vuonna 2008. Huonokuntoinen kiinteistö remontoitiin ja kunnostettiin käyttöön Opetus- ja kulttuuriministeriön tuella työllistäen samalla nuoria, opiskelijoita ja työttömiä, ja toimintakeskus saatiin valmiilta osiltaan avattua vuonna 2014. (Peipinen 2012: 58; Oranssin Valvomo 2010: 22.)

Oranssi toimii areenana, joka mahdollistaa omaehtoista kulttuuri- ja kansalaistoimintaa tarjoamalla tiloja pääasiassa nuorten ryhmille. Toiminta on ikärajatonta ja päihteetöntä sekä uskonnollisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Vuonna 2017 Oranssilla järjestettiin reilusti yli 400 erillistä tapahtumaa tai toimintaa. Tiloja käyttivät muun muassa Hetsan nuorten Sateenkaarikahvila, stand-up -työpaja "My Queer Stories", Girls Rock! Finland, Mimmit peinttaa, yhteisöteatteri HIT, Kipinäteatteri, Kino Euphoria -lyhytelokuvatyöpaja, Sirkus Magenta ja Helsinki Zine Fest. Oranssin tavoittamat kävijät ja Oranssin areenaa hyödyntävät ryhmät ovat pitkälti omaehtoisesta ja tee-se-itse -kulttuurista kumpuavia vähemmistölähtöisiä toimintaryhmiä. Nuorisotutkimusverkoston tekeillä oleva tutkimushanke PROMISE selvitti vuonna 2017 Oranssin merkityksiä kävijöilleen. Tutkimuksen perusteella matalan kynnyksen kulttuurisen toiminnan tärkeimpiä merkityksiä kävijöille olivat maksuttomuus, yhteisöllisyys ja tilan turvallisuus erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen edustajille. (Oranssi 2018a.)

Oranssin Valvomo -hankkeeseen liittynyt kunnostamistyö jäi vuonna 2014 kesken rahoituksen loputtua. Kaikki toiminta on tähän asti toteutettu silloin valmistuneessa rakennuksen pohjakerroksessa. Ylemmässä kerroksessa on vastaavanlainen tila, joka hankkeen päättyessä jäi tyhjilleen. Tyhjä tila ja tilan tarve kohtasivat loppuvuodesta 2017, kun Loukon suunnitelmat Hermannissa sijaitsevan suuren kiinteistön vuokraamisesta raukesivat. Oranssi ja Loukko kirjoittivat aiesopimuksen, jonka mukaan Loukko kunnostaa ja alivuokraa Valvomo -rakennuksen ylemmän kerroksen omaan käyttöönsä (Räty 2018, Mykkänen 2018).

3.3 Loukko ry – Kulttuuri kuuluu kaikille

Loukko ry on vuonna 2017 perustettu yhdistys, jonka tavoitteena on Alakulttuurikeskus Loukon perustaminen Suvilahteen. Loukko sai alkunsa perustaja Hanna Rädyn henkilökohtaisesta turhautumisesta: cp-vammainen pikkuveli haluttiin pakottaa eläkkeelle, koska mielekästä toimintaa ei ollut tarjota. Rätty päätti perustaa tekijöilleen esteettömän teatteriryhmän, jotta voisi itse työllistää veljensä. Hankkeen edetessä idea kuitenkin laajeni ja kasvoi pian kokonaiseksi esteettömäksi kulttuurikeskukseksi. Esteettömyyden periaate laajeni kokonaisvaltaisen saavutettavuuden tavoitteluun. (Rätty 2018, Mykkänen 2018.) Loukon toiminnan lähtökohtana taide- ja kulttuuritoiminnan tekeminen saavutettavaksi kaikille, ja etenkin niille jotka nykyisestä tarjonnasta jäävät paitsioon: mielekkään, kiinnostavan ja laadukkaan kulttuuritarjonnan tulee olla kaikkien saavutettavissa. Samaten kaikilla tulee olla mahdollisuus osallistumiseen ja tekemiseen. Loukko ry määrittelee itse tarkoituksensa nettisivuillaan:

Loukko ry:n tarkoituksena on edistää esteettömyyttä ja syrjimättömyyttä sekä lisätä tietoisuutta esteellisyydestä sanan laajassa merkityksessä. Yhdistys tuottaa esteetöntä ja turvallisen tilan periaatteita noudattavaa kulttuuri- ja taidetoimintaa sekä pyrkii tulevaisuudessa työllistämään marginalisoitujen ryhmien edustajia. (Mikä Loukko? 2018)

Loukon toiminnassa pyritään ottamaan huomioon kaikki saavutettavuuden osa-alueet. Käytännön keinoja ja toimintatapoja saavutettavuuden saavuttamiseen on kehitetty toiminnasta saadun palautteen ja työryhmän kesken käytyjen keskusteluiden pohjalta sekä saavutettavuudesta kirjoitetun teorian avulla. Yksinkertaisia keinoja saavutettavuuden edistämiseen on esteettömien tilojen järjestäminen ja esteettömyystietojen selkeä viestintä, sukupuolineutraalit tilat, porrastetut osallistumismaksut ja maksuttomuus sekä turvallisemman tilan käytäntöjen noudattaminen.

Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus ulottuu Loukon toiminnassa ja tavoitteissa myös sisältöön. Sekä viestinnällään että toiminnallaan Loukko osallistuu keskusteluun normikriittisyydestä², siitä kuka tai ketkä saavat tehdä tai näkyä ja miten yhteiskunnan ja kulttuurin valtarakenteet näkyvät taide- ja kulttuuritoiminnankin kentällä. Loukon motto ”tee tilaa” viittaa yhdenvertaisuuslain mukaiseen (Yhdenvertaisuuslaki 2004/1325 §11)

² Seta ry:n 2013 julkaisemassa normikriittisessä käsikirjassa käsite määritellään näin: Normikriittisyys tarkoittaa yhteiskunnassa vallalla olevien normien kriittistä tarkastelua, syrjivien rakenteiden tunnistamista ja pyrkimystä niiden muuttamiseen (Älä olet! – normit nurin! 2013: 11).

ja Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus –työryhmän korostamaan erityiskohtelun tarpeeseen. Epätasa-arvoisten valtarakenteiden muuttaminen vaatii aktiivisia tekoja. Vähemmistöryhmien osallistamisen lisäksi myös marginaalikulttuurit ansaitsevat omaa tilaa, mutta sen saavuttaminen ei vaadi vastakkainasettelua. Erilaisuuden vaaliminen ja sille tilan tekeminen voidaan päinvastoin nähdä siltojen rakentamisena valtakulttuurien sekä ala- ja vastakulttuurien välillä. Loukko tavoitteena on tuottaa laadukasta kulttuuritoimintaa, joka on samaan aikaan myös saavutettavaa sen sijaan että toiminta olisi rajattua ja kohdennettua vain erityisryhmille. (Räty 2018.)

Osallisuuden ajatus on jo lähtökohtaisesti osa Loukon toimintaa ja periaatteita. Toimintaa ei järjestetä tuottaja-kuluttaja -mallin mukaisesti, vaan Loukko tarjoaa sen piirissä toimiville ihmisille mahdollisuuden osallistua itseään toiminnan kautta, kuitenkin työryhmän tukiverkoston avulla. Kuten ruohonjuuritason toiminnassa yleensäkin, toiminnan suunta on alhaalta ylös. Loukon työryhmässä toimivat ihmiset vastaavat demografisilta tiedoiltaan pitkälti myös yhdistyksen niin sanottua kohdeyleisöä. Loukon toimintaan osallistuminen ja sen järjestäminen tarjoavat työryhmän jäsenille väylän heille tärkeään toimintaan ja sellaisia toimintamahdollisuuksia, joita he eivät ole muualta löytäneet (Räty 2018).

3.4 Siis kenelle?

Loukon säännöllinen toiminta käynnistyi keväällä 2018. Oranssin tiloissa järjestettiin kahdeksan avointa työpajakahvilaa, elävän musiikin iltoja sekä kolme esittävän taiteen intensiivikurssia ja poikkitaiteellinen festivaali LoukkoFest. Toimintaan osallistuneilta kerättiin palautetta kyselylomakkeiden avulla maaliskuusta toukokuuhun. Tätä palautetta ja työryhmän kokemuksia hyödynnettiin opinnäytetyössä toteutettavan toiminnan suunnittelussa. Palautteen avulla saatiin tietoa siitä, ketä toiminta tavoitti ja mitkä ryhmät jäivät vielä tavoittamatta, mitkä toimintatavat koettiin saavutettavuutta edistäviksi ja missä vielä näkyi tarvetta kehittämiselle. Palautteesta kävi ilmi, että ostopakoton ja kaikille avoin työpajatoiminta otettiin hyvin vastaan ja koettiin tärkeäksi. Turvallisemman tilan käytännöistä tiedottaminen ja sukupuolineutraalien WC-tilojen tarjoaminen koettiin merkittävänä tekijänä. Hyvää palautetta saaneet toimintatavat säilytettiin syksyn toiminnan suunnittelussa.

Palautekyselyn sai täyttää verkkolomakkeena tai paperisena paikan päällä. Kyselylomake oli allekirjoitettavana laatimalla ja sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä

noudatellen lomakehaastattelun muotoa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 74). Varsinaiseksi tutkimusaineistoksi siitä ei pienen otannan vuoksi ole, mutta se antaa hyvää osviittaa siitä, ketä Loukon toiminta tavoitti ja miten toiminta otettiin vastaan. Sen tarkoitus oli kartoittaa kävijäkuntaa ja tarjota välineitä tulevan toiminnan kehittämiseksi. Halusin selvittää, millaiset asiat kävijöille näyttäytyivät taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumisen esteinä taikka kannustimina, jotta voisimme paremmin suunnitella toimintaa jatkossa. Tässä luvussa tulkitseen vastausmateriaalia kävijäkunnan kuvaajana ja toiminnan tarpeen perusteluna. Kyselyyn tuli nelisenkymmentä vastausta. Tilastointia helpotti GoogleForms -työkalu, johon kirjasin myös paperisena saadut vastaukset.

Toimintaa ei rajattu ylä- tai alaikärajoin, mutta yli puolet vastanneista oli alle 30-vuotiaita. Suurin osa oli helsinkiläisiä, joskin varsinkin tapahtumiin ja kursseille matkustettiin myös kauempaa. Yli kolmannes valitsi sukupuolekseen *muunsukupuolinen* tai *en halua kertoa tai määrittellä*. Tämä kertoo siitä, että tavoitimme vähemmistöryhmiä hyvin, ja siitä, kuinka tärkeää sukupuolen moninaisuuden huomioiminen nykypäivänä on. Sukupuolittuneisuus sekä tarjontojen sisällöissä että fyysisissä tiloissa (kuten pukuhuoneissa ja WC-tiloissa) mainittiin avoimissa vastauksissa monesti syiksi sille, miksei olemassa olevaan taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuttu.

Yli kolmasosa vastasi olevansa sairaslomalla, työvoimapolitiisessa toiminnassa taikka työ-, koulutus- tai kuntoutustoiminnan ulkopuolella eli niin sanotusti NEET (Not in Employment, Education or Training). Tämä viittaa siihen, että toiminnan taloudellinen saavutettavuus onnistui, ja toisaalta siihen, että tarjonta on puhutellut myös marginalisoidussa asemassa olevia. Kuten Taiteen ja kulttuurin saavutettavuustyöryhmä (2014) sekä Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004) toteavat, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus tarkoittaa myös sitä, että tarjonta sisällöltään tavoittaa moninaiset yleisöt sekä vähemmistöryhmät (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 12, 23; Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 15 – 16). Valtaosa vastaajista koki, ettei kuulu olemassa olevien palveluiden kohderyhmään, ettei tarjonnassa ole otettu itseä huomioon tai ettei olemassa oleva tarjonta ole mielenkiintoista.

Jotain oleellista kohtaamattomuudesta ja sosiaalisista esteistä kertoo se, että noin puolet vastaajista kertoi jättävänsä osallistumatta taide- ja kulttuuritoimintaan siksi, ettei koe oloaan niissä tervetulleeksi. Kolmasosa jätti osallistumatta, koska ei koe oloaan turvallisiksi. Turvallisuutta edistävänä keinona otettiin käyttöön niin sanotut turvallisemman tilan käytännöt, joita käsitellään tarkemmin luvussa 4.3.1.

Yli puolet vastaajista kertoi rahanpuutteen tai palveluiden kalleuden olevan esteenä taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumiselle. Olemassa olevia palveluita ei siis koeta taloudellisesti saavutettaviksi. Tästä johtuen kaikki syksyn toiminta järjestettiin joko maksettomana tai vapaaehtoisesti maksullisena. Myös kahvilaa pyöritettiin vain vapaaehtoisilla maksuilla.

Palveluiden esteellisyyden valitsi syyksi osallistumattomuudelle harvempi kuin joka viides, mutta esteettömyys lienee käsitetty vastauksissa sen suppeassa merkityksessä tilojen fyysisenä esteettömyytenä. Oranssin fyysisestä esteettömyydestä huolimatta tapahtumiin vain harvoin saavuttiin pyörätuoleilla tai apuvälineiden kanssa – kenties liikuntarajoitteiset henkilöt ovat vielä sellainen vähemmistöryhmä jota emme ole onnistuneet kunnolla tavoittamaan. Johtopäätöksenä on, ettei pelkkä fyysinen esteettömyys riitä tavoittamaan vammaisryhmiä, vaan eri ryhmien erityispiirteet tulisi huomioida myös tarjonnan sisällössä.

Tapahtumien turvallisuus, tarjonnan mielenkiintoisuus ja kohdeyleisön monimuotoisuus ovat tulevassakin toiminnassa ne ensisijaiset keinot ja tavoitteet, joilla Loukon ja Oranssin toiminnassa pyritään takaamaan saavutettavuus. Itsensä kokeminen tervetulleeksi koostuu pitkälti näistä, mutta myös muista käytännön tekijöistä, kuten tilan suunnittelusta sekä järjestävässä asemassa olevien ihmisten käytöksestä.

4 Maanantaikahvila ja Loukko-päivät Oranssilla

4.1 Perustuu tositarinaan

Maanantaikahvila Happy Mondaysin ohjelma suunniteltiin yhdistysten aiemman toiminnan, palautteen ja saavutettavuudesta kirjoitetun teorian sekä taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutuksista kirjoitetun teorian pohjalta. Loukon työpajapäivien sisältö painotui kuvataidemenetelmiin, joiden nähtiin palvelevan hyvin helposti lähestyttävää matalan kynnyksen toimintaa. Ohjelmaa suunniteltiin yhdessä sekä Loukon työryhmän että Oranssin toiminnanjohtaja Liisa Remeksen kanssa, joka toimi maanantaikahvila Happy Mondaysin esimiehenä.

Tapahtumien suunnittelussa hyödynnettiin Loukon kevään 2018 toiminnassa hyväksi koettuja menetelmiä. Toiminta oli kaikille avointa, mutta kävijöille korostettiin Loukon arvoja: ei rasismia, ei seksismiä, ei syrjintää. Tilaan tulevia kehoitettiin kunnioittamaan näitä arvoja ja turvallisemman tilan periaatteita. Turvallisuuden edistämiseksi tapahtumissa oli aina läsnä niin sanottuja turvahenkilöitä, eli tunnuksilla varustettuja Loukon työryhmän jäseniä joiden puoleen pyydettiin kääntymään ongelmatilanteissa. Oranssin tilojen fyysinen esteettömyys kartoitettiin entistä tarkemmin, ja esteettömyystiedot kerrottiin mainoksessa ja viestinnässä. Sukupuolineutraalit WC-tilat katsottiin myös olennaiseksi esteettömyyden vaatimukseksi (Älä oleta – Normit nurin! 2013: 44, 70). Tilan merkitykseen tunnelman luomisessa kiinnitettiin erityistä huomiota. Tilan siivoaminen ja somistaminen kävijöitä varten jokaisella kerralla oli ele, jolla heidät kutsuttiin jakamaan tila yhdessä. Kutsuva tila on keino madaltaa osallistumisen kynnystä. Kaikkia näitä toimintatapoja käytettiin myös tässä opinnäytetyössä toteutetussa toiminnassa.

Turvallisemmat tilat eli *safer spaces* ovat käytäntöjä, jotka ovat olleet muutamien viime vuosien ajan käytössä erityisesti eurooppalaisten alakulttuuri-, vähemmistö- ja aktivistiryhmien toiminnassa. Suomessa aihe on jäänyt pienemmälle huomiolle, mutta vuonna 2012 Räsänen tarkasteli opinnäytetyössään turvallisempien tilojen käytäntöjä ja merkityksiä. Turvallisemman tilan käytännöillä pyritään lisäämään turvallisuuden kokemusta tiloissa ja tapahtumissa. Tapahtumiin osallistuvia kannustetaan ottamaan vastuuta omasta käytöksestään ja sen vaikutuksista muihin sekä kyseenalaistamaan omia ennakkoluulojaan ja toimintatapojaan. Ennakkoluulot ja niistä kumpuavat usein tiedostamattomatkin käyttäytymismallit liittyvät usein ihoväriin, ikään, kokoon, sukupuoleen tai seksu-

aaliseen suuntautumiseen kohdistuvaan syrjintään. (Räsänen 2012: 11.) Turvallisemmissa tiloissa ihmisten itsemäärättyä oikeutta halutaan kunnioittaa, eikä ulkonäön perusteella tehdä oletuksia ihmisen identiteetistä tai henkilökohtaisista ominaisuuksista (Räsänen 2012: 15). Loukon ja Oranssin työryhmät osallistuivat kesällä 2018 sukupuolen moninaisuutta käsittelevään koulutukseen, jonka järjesti aktivistiryhmä TransForces. Koulutuksen perusteella muotoiltiin oman versio turvallisemman tilan käytännöistä:

- Ei syrjintää (rasismia, seksismiä, homofobiaa tai cis-seksismiä)
- Älä oleta muiden sukupuolta, taustaa, seksuaalisuutta tai toimintakykyä
- Anna tilaa, kunnioita muiden koskemattomuutta
- Anna muidenkin puhua: pass the mic!
- Ei väkivaltaa
- Ei kehokomentointia
- Kestä kritiikki ja analysoi käytöstäsi
- Älä kuvaa luvatta
- Jos koet uhkaa, ahdistelua, syrjintää tai kohtaat muita ongelmallisia tilanteita, ota yhteys turvalliseen henkilöön, jotka tunnustat Loukko-rintanapista

Käytännöt toimivat pohjana keskustelulle ja ilmapiirille. Yksinkertainen maininta ”tapah-tumassa noudatetaan turvallisemman tilan periaatteita” mainostuksessa ja viestinnässä kertoo tulijalle, että tilassa kunnioitetaan muita. Näin tapahtumiin osallistujat voivat luottaa siihen, että vaikka häiritsevää käytöstä ilmenisikin, sitä ei hyväksytä ja siihen puututaan. Monelle vähemmistöryhmän edustajalle maininta voi olla osallistumisen ratkaiseva tekijä. Sekä kevään 2018 palautteessa että tänä syksynä saadussa palautteessa kolmasosa vastaajista kertoi, että jättää usein tai joskus osallistumatta taide- ja kulttuuritoimintaan, koska ei tunne oloaan turvallisiksi. Turvattomuutta kokivat etenkin sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvat. Turvallisemman tilan käytännöillä voidaan edistää sosiaalisen saavutettavuuden toteutumista etenkin näiden ihmisten kohdalla.

4.2 Asiaton oleskelu sallittu

Suunnitelmien lähtökohtana oli luoda tila, johon taide- ja kulttuuritoiminnasta kiinnostuneet kokisivat olevansa tervetulleita henkilökohtaisista ominaisuuksistaan tai vähemmistökokemuksistaan huolimatta. Turvallinen ja tervetullut olo haluttiin saada aikaan etenkin niille ihmisille ja ryhmille, joille se ei ole itsestäänselvyys: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille, mielenterveyskuntoutujille, sosiaalisista tai fyysisistä toimintakyvyn haasteista kärsiville ja vähävaraisille. Oleskelu kaupunkitilassa ja osallistuminen taide- ja kulttuuri-toimintaan edellyttää usein kuluttamista eli palveluiden tai tuotteiden ostamista. Loukon ja Oranssin viestinnässä on selkeästi ilmaistu slogan ”asiaton oleskelu sallittu” tarkoittaa,

ettei tilassa oleskelu tai toimintaan osallistuminen vaadi kuluttamista. Kohtaamiskahvilan käsitettä käytetään enimmäkseen perhe-, mielenterveys- ja maahanmuuttajatyössä. Se kuvaa kuitenkin hyvin myös maanantaikahvila Happy Mondaysin toimintaperiaatetta, sillä kohtaamiskahvilalla tarkoitetaan kahvilaa, jossa järjestetään myös ohjelmaa ja jonka sosiaalisena tavoitteena on edistää ihmisten välistä kohtaamista (Maahanmuuttajien Helsinki 2017).

Tapahtumissa kahvilaa pyöritettiin kolehtiperiaatteella. Se tarkoitti sitä, ettei tuotteille ollut määritelty hintoja ja niistä maksaminen oli vapaaehtoista. Tämä nähtiin keinona edistää taloudellista saavutettavuutta siten, että kahvilaan saattoi tulla myös rahatta. Vapaaehtoisista maksuista saadut tulot kattoivat kahvilan kulut. Kahvilassa myytävä ruoka oli vegaanista. Tämä oli arvovalinta, jolla pyrittiin toiminnan hiilijalanjäljen vähentämiseen sekä suoraan että toisaalta kerrannaisvaikutuksen kautta. Kasvisruuan tekeminen tuuksi entistä useammalle ruuankuluttajalle voi vähentää lihankulutusta myöhempien henkilökohtaisten valintojen kautta.

Ohjattu ja ohjaamaton ohjelma maanantaikahvilan puitteissa oli välineellistä. Helposti lähestyttävä tekeminen laskee osallistumisen kynnystä ja yhdessä oleminen helpottuu yhteisen tekemisen äärellä (Holopainen 2017: 15). Samaan aikaan tekemisen tulee kuitenkin olla mielekästä ja mielenkiintoista, parhaassa tapauksessa tekijälleen innostavaa ja konkreettisesti hyödyllistä. Siksi kahvilan ohjelma oli suunniteltu sellaiseksi, johon oli helppo osallistua joko hetkeksi tai paneutua pidemmäksi aikaa. Samalla kuitenkin korostettiin, ettei osallistuminen ole pakollista – pelkkä oleskelu kelpaa.

Loukon taidetyöpajoissa keskityttiin enemmän itse kulttuuritoiminnan ja taidemenetelmien saavutettavaksi tekemiseen. Tulevan Alakulttuurikeskus Loukon toiminnan pääpaino on taide- ja kulttuuritoiminnassa kuten työpajoissa, kursseissa sekä tapahtumissa. Vaikka yllä kuvattu helposti lähestyttävän toiminnan välineellisyys on tärkeä elementti ja korostuu erityisesti Happy Mondays -toiminnassa, on Loukon tavoitteissa vahvasti esillä myös tekemään pääsemisen mahdollistaminen: varsinaisen taide- ja kulttuuritoiminnan tekeminen saavutettavammaksi ja inklusiivisemmaksi (Loukko ry 2018a; Loukko ry 2018b, Rätty 2018).

4.3 Happy Mondays ja myös jokunen keskiviikko

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus kattoi neljä erillistä tapahtumaa syyskuussa ja loka-kuussa 2018. Tapahtumista kahden ensimmäisen taustalla pyöri Loukon ja Oranssin yhdessä järjestämä maanantaikahvila Happy Mondays ja kahdessa jälkimmäisessä Loukon oma kahvila. Maanantaikahvilan puitteissa järjestettiin vapaasti osallistuttavia taide- ja kädentaitotyöpajoja. Loukon työpajapäivinä pidettiin kuvataiteisiin keskittyneitä työpajoja, joihin ilmoitettiin ennakkoon. Jälkimmäinen työpajapäivä sisälsi lisäksi vapaasti osallistuttavan omakuvakollaasi -pajan. Maanantaikahvilat olivat osa koko syksyn jatkuvaa toimintaa, joka jatkuu opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Loukon työpajapäiviä järjestetään loppusyksystä kaksi lisää. Myös oma roolini tapahtumien suunnittelijana ja ohjaajana jatkuu vuoden loppuun asti.

Taulukko 1. Toiminnan aikataulu

PVM	Toiminta
Ma 3.9.	<u>Maanantaikahvila Happy Mondays: Avajaiset!</u> Kollaasiruno-työpaja, Tee Oma Rintanappi -työpaja, näyttelyopastus Avantgarde Vekkula. Ei ilmoittautumista, maksuton. Ohjaajat: Loukon ja Oranssin jäsenet, taidekollektiivi Kinobox Obscura
Ma 10.9.	<u>Maanantaikahvila Happy Mondays</u> Radikaalit Ristipistot 16 – 21. Ei ilmoittautumista, maksuton. Ohjaajat: Radikaalit Ristipistot Helsinki
Ke 12.9.	<u>Työpajapäivä: Feministinen sarjakuvatyöpaja NO FILTER</u> Sarjakuvatyöpaja 17 – 21. Ilmoittautuminen ennakkoon, vapaaehtoinen maksu. Ohjaaja: sarjakuvataiteilija Henna Räsänen.
Ke 10.10.	<u>Työpajapäivä: Lotraa ja Liimaa Loukossa</u> Akryylikaato -työpaja 18 - 21, ilmoittautuminen ennakkoon, maksuton. Omakuvakollaasi, ei ilmoittautumista, non-stop. Ohjaajat: Loukon jäsenet, taidekollektiivi #maalimuijat

Loukon ja Oranssin sosiaalisen median kanavat tavoittavat yhteensä tuhansia ihmisiä, joten viestintä hoidettiin pääasiassa niiden kautta. Lisäksi varteenotettaville tahoille kuten etsivän nuorisotyön toimijoille, mielenterveyskuntoutujien ryhmille ja muille matalan kynnyksen kulttuuritoimijoille lähetettiin pidempi saatekirje toiminnasta ja sen taustoista.

Työpajojen vetäjät eivät olleet ohjaamisen ammattilaisia, tai ainakaan heitä ei oltu kutsuttu paikalle siinä roolissa. Sisällöt valikoituvat sen mukaan, miten ne sopivat matalan kynnyksen toimintaan ja vastasivat saavutettavuuden osa-alueisiin. Varsinaisia ohjauskaavoja tai suunnitelmia työpajojen ohjaajilta ei kerätty, mutta sisältöjä ja menetelmiä käytiin läpi yhteisissä keskusteluissa.

Vaikkei työpajoja oltu suunniteltu mistään tietystä ohjausteoriasta käsin, on Vance Peavyn teoria sosiodynaamisesta ohjauksesta (Peavy 2006) jo lähtökohtaisesti läheinen matalan kynnyksen taide- ja kulttuuritoiminnan perusidealle. Sosiodynaamisen ohjauksen viitekehyksessä ohjaaminen käsitetään auttamistyönä, jonka tavoitteena on tukea ohjattavan voimavarojen kehittymistä ja edistää niiden tunnistamista. Se myös pyrkii tuomaan esiin sosiaalisten tilanteiden ja suhteiden luonnetta konstruktivisesta näkökulmasta – sitä, että koettu todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Peavy 2006: 25.) Ohjaus ei perustu patologisoivaan luokitteluun, jossa autettavat nähtäisiin diagnoosiansa kautta tai toiminnan kohteina, vaan se perustuu yhteistoimintaan ja kunnioitukseen (Peavy 2006: 19, 53). Ohjatun osallistumisen käsitettä Peavy lainaa Rogoffilta (Peavy 2006: 94 - 95), joka kuvailee sitä seuraamisesta ja oppimisesta syntyväksi muuttumisprosessiksi (Peavy 2006: 95). Kohtaus ry:n toimintaa tarkastellut Heinonen (2017) kuvaa matalan kynnyksen toiminnassa käytettyjä ohjauksen ja kohtaamisen menetelmiä hienovaraiseksi ohjaamiseksi. Hienovarainen ohjaaminen pohjaa sosiodynaamisen ohjauksen teoriaan, mutta lisää siihen sosiaalisen vahvistamisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä emotionaalisen ammatillisuuden ulottuvuudet (Heinonen 2017: 10 – 12). Yhdessä tekeminen, vuorovaikutus ja vertaisoppiminen olivat tässä käsiteltävien työpajojen keskiössä. Sisällöt ja menetelmät valittiin näitä ajatellen.

Tarkkailin tapahtumia osallistuvan havainnoijan näkökulmasta. Osallistuva havainnoija toimii aktiivisesti havainnoitavien kanssa, ja tieto syntyy vuorovaikutustilanteissa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 82). Osassa työpajoista toimin kanssahajaajana, ja maanantaikahviloissa palkattuna kahvilan ohjaajana. Matalan kynnyksen toiminnan luonteeseen kuuluu, etteivät ohjaajien ja osallistujien roolit ole selvärajaisia tai ehdottomia. Ohjaajat tarjoavat

perustiedon ja -taidon käsillä olevan menetelmän opettelemista varten, mutta itse oppiminen syntyy vuorovaikutuksessa. Osallistujat usein päätyvät itse ohjaamaan ja opettamaan muita osallistujia, ja niin kävi myös näissä työpajoissa. Havainnointini sijoittui osallistuvan ja osallistavan havainnoinnin rajapinnalle. Osallistava havainnointi lisää asetelmaan poliittisen aspektin, jossa arvostetaan ihmisten kokemusten kautta syntyvää tietoa ja jonka tavoitteena on osallistaa heitä niin, ettei itse toiminta lopu tutkimuksen päättymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 81 – 83.) Näin kävi myös tässä tapauksessa, sillä osaanantaikahvilaan ja työpajoihin osallistuneista kävijöistä jäi mukaan toimintaan ja tarjosi vastavuoroisesti omaa osaamistaan toiminnan edesauttamiseen. Tämän mahdollisti se, että opinnäytetyössä tarkasteltavat tapahtumat olivat osa suurempaa kokonaisuutta, joka jatkui opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Näin ollen tätä ei voida laskea opinnäytetyön tuloksiin, mutta se kertoo toiminnan vaikuttavuudesta ja onnistumisesta.

4.3.1 Työpajat ja saavutettavuus

Osallistumisen kynnystä haluttiin madaltaa valitsemalla sellaisia aiheita ja tekniikoita, jotka olivat helposti lähestyttäviä ja kiinnostavia. Leikkaa ja liimaa -tekniikka, kaatamalla maalaaminen, sarjakuvapiirtäminen ja perinteisten käsityöoppien säännöt hylkäävä ristipistäminen nähtiin menetelminä, joihin on helppo tarttua ilman aiempaa kokemusta. Helpot ja sovellettavat menetelmät mahdollistivat onnistumisen kokemuksen myös aloittelijoille. Fyysinen ja taloudellinen saavutettavuus toteutettiin kaikissa tapahtumissa samoilla keinoilla, joten käsittelen niitä yleisesti. Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus toteutuivat pääsääntöisesti myös samoilla keinoilla, mutta koska niitä arvioidessa pitää käydä syvemmin kiinni tapahtumien sisältöihin, tarkastellaan niitä tapahtumakohtaisesti.

Oranssin tilat ovat pääsääntöisesti jo valmiiksi fyysisesti hyvin saavutettavissa. Etuovesta kulku saliin on esteetön, WC:t ovat esteettömiä sekä sukupuolineutraaleja. Tapahtumien ajaksi tilan takaosaan asetettiin ramppi, jotta koko tila olisi esteetön. Tilat ovat monikäyttöisiä ja helposti muokattavissa erilaisia tapahtumia ja tarpeita varten, joten työpisteiden rakentaminen esteettömiksi onnistui helposti. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta korostaa, ettei rakennukseen sisälle pääseminen riitä, vaan tiloissa täytyy olla mahdollista myös liikkua ja toimia esteettömästi (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 14). Rakennuksen esteettömyystiedot ilmoitettiin sekä yhdistysten nettisivuilla, tapahtu-

mien esittelyissä ja mainoksissa sekä osallistujille lähetetyissä viesteissä ennakoilmoitautumista vaativien työpajojen kohdalla. Sukupuolineutraalit WC-tilat lukeutuvat sekä fyysiseen että sosiaaliseen saavutettavuuteen.

Kaikki tapahtumakerrat joko olivat maksuttomia tai osallistumismaksut olivat vapaaehtoisia. Vähemmistöryhmään kuulumisesta seuraa usein myös taloudellista huono-osaisuutta, ja siksi taloudellinen saavutettavuus palautuu olennaiseksi osaksi myös sosiaalisen saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämistä (ks. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 51 – 54). Taloudellinen saavutettavuus edellyttää myös mahdollisuutta osallistua tapahtumiin avustajan tai tukihenkilön kanssa ilman erillisiä maksuja (Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2014: 17 – 18). Puolet keväällä ja jopa 70 prosenttia syksyllä 2018 palautekyselyyn vastanneista kertoi, että varattomuus tai vähävaraisuus oli heille usein este taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumiselle. Loukon ja Oranssin tapahtumien maksuttomuus koettiin tärkeäksi osallistumispäätökseen vaikuttavaksi tekijäksi. Myös kahvilan kolehti-periaate ja työpajojen kahvitarjoilu sai kiitosta – kaikkein vähävaraisimmille pitkän päivän eväätkin voivat olla suuri sijoitus. Tarjonnan vegaanisuuksi pidettiin myös tärkeänä, sillä erityisruokavalioiden noudattaminen on usein huolehdittava etukäteen syötävän saatavuudesta. Ruuan vegaanisuus sulkee automaattisesti pois monia muitakin allergeeneja ja sopii useimmille.

Turvallisemman tilan käytäntöjen soveltaminen toiminnassa ja niistä viestittäminen nähtiin keinona edistää sosiaalista saavutettavuutta. Kolmasosa sekä keväällä että syksyllä palautteeseen vastanneista ilmoitti turvattomuuden tunteen olevan este taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumiselle. Erityisesti sukupuolen moninaisuuden ja vähemmistöryhmien huomioiminen oli monelle tekijä, joka vaikutti osallistumispäätökseen. Turvallisemman tilan käytäntöihin lukeutuu se, ettei osallistujien sukupuolta oleteta eikä heitä ohjauksessa tai puheessa sukupuoliteta. WC-tilojen sukupuolineutraaliuden voi nähdä osana sekä fyysistä että sosiaalista ja kulttuurista saavutettavuutta (ks. Älä oletta – Normit nurin! 2013: 44, 70). Sosiaalista saavutettavuutta edistettiin myös työpajojen aiheiden ja menetelmien valinnalla – normikriittisellä lähestymistavalla ja korostamalla vapaata itseilmaisua haluttiin tehdä tilaa myös vähemmistökokemusten esiintuomiselle. Kaikki työpajat olivat sellaisia, joihin oli mahdollista osallistua ilman aiempaa kokemusta tekniikasta. Tällä haluttiin madaltaa kynnystä osallistumiselle ja etenkin uusien asioiden kokeilemiselle.

4.3.2 Happy Mondays -kahvilan avajaiset 3.9.'18

Maanantaikahviloista ensimmäinen pidettiin syyskuun alussa. Avajaisten tunnelmaa määrittä vahvasti tilassa ollut taidenäyttely Avantgarde Vekkula, jonka oli kuratoinut Oranssin alivuokralaisena toimiva nykytaidekollektiivi Kinobox Obscura. Epätavallista ja innovatiivista installaatio- ja veistostaidetta koonnut näyttely pidettiin kahvilan avajaisten kunniaksi auki viimeistä päivää, ja taidekollektiivin jäsenet pitivät ennalta mainostetun opastetun kierroksen näyttelyyn. Näyttelytilassa pyöri vapaasti osallistuttavat kollaasiruno -työpaja sekä rintamerkki-työpaja.

Kollaasiruno-työpajassa rakennettiin runoja lehtileikkeistä leikkaa ja liimaa -tekniikalla. Työpajan ja menetelmän tavoitteena oli madaltaa kynnystä luovaan toimintaan ja itseilmaisuuun tarjoamalla tekniikka, jota saattoi käyttää riippumatta aiemmasta kokemuksesta tai taiteellisesta osaamisesta. Työpaja toimi non-stop -periaatteella, niin että osallistua sai oman jaksamisensa mukaan joko lyhyesti tai pidempään. Taustalla oli ajatus kokeellisesta kirjoittamisesta, ja ohjeet mukailivat proseduraalisen kirjoittamisen menetelmiä. Ohjeissa työskentely oli vaiheistettu, ja soveltamisen vapautta korostettiin. Ohjeita saattoi siis lukea kaavana, jolla pääsi tiettyyn tulokseen tai ne saattoi käsittää vapaammin löyhänä kehyksenä tekemiselle. Peavyn (2006) mukaan auttajan eli ohjaajan tavoitteena on luoda sellainen tehostettu oppimisympäristö, joka edistää luomisen prosessia (Peavy 2006: 55). Ohjeet annettiin kirjallisena kahdella kielellä, ja lisäksi työpajassa oli läsnä 2-3 ohjaajaa. Osallistavan havainnoinnin tavoitteiden mukaisesti osallistujat alkoivat pian opastaa toisiaan (Tuomi & Sarajärvi 2009: 82).

Työpajassa kirjoitetut runot sai halutessaan jättää paikan päälle myöhemmin koostettavaa pienlehteä varten. Runoja koottiin leikkaamalla vanhoista aikakausi- tai sanomalehdistä lauseita, sanoja, tavuja tai kuvia. Samaa materiaalia käytettiin rintanappien tekemiseen. Rintanappikoneen käyttämiseen opastettiin, ja osallistujilla oli mahdollisuus suunnitella ja valmistaa itselleen rintanappeja. Koneen käyttöohjeet olivat yksinkertaiset, ja tässäkin osallistujat alkoivat pian opastaa toisiaan. Sosiodynaamisessa ohjauksessa korostetaan molempien osapuolien, sekä ohjaajan että ohjattavien, olevan aktiivisia tekijöitä (Peavy 2006: 56). Molemmat tuovat tilanteeseen tietoa, joka otetaan vastaa yhtä arvokkaana. Hauskan tekemisen ja konkreettisen esineen tuottamisen lisäksi rintanappien tekeminen nähtiin keinona ilmaista itseään näkyvästi. Julkaisemalla pajassa tehdyt runot myöhemmin pienlehden muodossa osallistujille tarjottiin mahdollisuus omien luovien tuotostensa saamiseksi näkyviin.

Fyysinen saavutettavuus otettiin huomioon tapahtumassa viestinnässä ja tilan rakentamisessa. Osa taide-installaatioista vaati valaistuksen vähentämistä, mitä kompensoitiin kohdevaloja käyttämällä. Yksi teoksista sisälsi kovia ja yllättäviä ääniä, jotka palautteen mukaan koettiin häiritsevänä tekijänä. Sosiaalinen ja kulttuurillinen saavutettavuus näkyi työpajojen sisällössä: tekniikka oli sovellettavasti ohjattua mutta sisällön määrittivät tekijät itse. Kollaasirunoilla ilmaistiin sekä humoristisia havaintoja että omakohtaisia kokemuksia. Tekijöidensä vetämä opastettu kierros Avantgarde Vekkula -näyttelyyn antoi vähemmänkin taidetta seuraaville mahdollisuuden ymmärtää paremmin toisinaan vaikeaselkoista nykytaidetta ja vilauksen kulissien taakse – näin nykytaidetta tehdään, eikä se ole rakettitiedettä. Omaehtoinen ja haastava nykytaide on usein nähtävissä taiteilijoiden ylläpitämässä gallerioissa tai studioissa, jotka taloudellista vaatimuksista johtuen sijaitsevat usein esteellisissä tilapäistiloissa. Oranssilla nykytaidetta pääsi kokemaan esteettömissä tiloissa. Konlaanin (2001: 8) tutkimuksen mukaan myös taidenäyttelyissä ja museoissa käyminen voi edistää terveyttä ja hyvinvointia.

Koko tapahtumassa kävijöitä oli kuusikymmentä, ja työpajatyöskentelyyn osallistui noin kolmekymmentä kävijää. Runotyöpajassa valmistui toistakymmentä runoa, ja rintamerkkejä tehtiin lähemmäs kolmekymmentä. Palautetta kerättiin kolmelta osallistujalta. Työpajoihin osallistumista kuvattiin voimaannuttavaksi ja yhteisölliseksi kokemukseksi, tunnelma koettiin äänekkäitä taideteoksia lukuun ottamatta turvalliseksi ja ohjaukseen oltiin tyytyväisiä: yksilöllistä ohjausta ja huomiota sai kun tarvitsi, mutta omalle tekemiselle annettiin myös tilaa.

4.3.3 Happy Mondays – Radikaalit Ristipistot 10.9.'18

Radikaalit Ristipistot on toimintaryhmä, joka määrittelee itsensä feministiseksi ompeluseuraksi. Toimintaryhmän perusajatus perinteisen käsityömenetelmän haltuun ottamisesta alustaksi kantaa ottavalle ja henkilökohtaiselle ilmaisulle on peräisin poliittisesta craftivism -liikkeestä³. Helsingissä toimiva Radikaalit Ristipistot on ohjannut ristipistoja työpajoja kirjastoissa, festivaaleilla ja muissa kulttuuritiloissa, osallistunut mielenosoitukseen sekä pitänyt näyttelyitä. Ryhmä toimii sateenvarjona kaikille, jotka haluavat hyödyntää ristipistotekniikkaa käsityöaktiivismin keinona.

³ Craftivism eli käsityöaktiivismi käyttää käsityömenetelmiä poliittisten viestien välittämiseen. Se kattaa monia eri käsityön muotoja, mutta noudattaa arvoja jotka puolustavat ihmisoikeuksia ja vastustavat epäoikeudenmukaisuutta.

Työpajan tavoitteena oli taitojen jakaminen yhteisöllisesti ja käsitöiden kautta tapahtuvan itseilmaisuuden edistäminen. Työpajassa jaettiin materiaaleja, malleja ja ohjausta ristipistojen tekemiseen osallistujille, joista suurin osa oli ensikertalaisia. Tekniikkaa oli helpotettu monien muistamasta peruskoulun käsityöopetuksesta purkamalla sääntöjä: lopputuloksen ei tarvitse olla siisti ja säännöllinen, nurja puoli saa näyttää miltä vain ja työn aihe saa olla mitä vain itse haluttua. Lähestymistapa oli kokeileva ja tekemällä oppimista korostava. Opastetun käsityön avulla saatavat pienetkin onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä, kuten Holopaisen (2017) syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattua käsityötoimintaa käsitelleessä opinnäytetyössä todettiin (Holopainen 2017: 8). Työpaja oli vapaasti osallistuttava, joten siihen saattoi tulla ja mennä oman jaksamisensa mukaan.

Käsityöt voidaan nähdä välineellisenä tekemisenä, jonka tavoitteena on helpottaa sosiaalista kanssakäymistä. Käsillä oleva työ on kuin kolmas osapuoli, joka lievittää jännitettä osallistujien välillä. Käsityön äärellä on hyväksyttävää olla hiljaa, ja tekemisen kautta voi silti olla läsnä ja osa ryhmää. Osallistuakseen ei tarvitse olla sosiaalinen tai puhelias (Holopainen 2017: 15). Kuitenkin yhteisestä tekemisestä seuraa sosiaalisesti vapautunut ilmapiiri, joka mahdollistaa yhteisöllisyyden kokemisen (Holopainen 2017: 13 – 14). Työpajassa syntyi hyvin nopeasti avoin, lämmin ja kannustava ilmapiiri, ja toisille ennalta tuntemattomat osallistujat jakoivat arkojakin henkilökohtaisia kokemuksia hyvin epäsuomalaiseen tapaan. Kulttuurillisen saavutettavuuden toteutumista kuvaa se, että osallistujat valitsivat aiheikseen esimerkiksi muunsukupuolisuuden ilmaisemisen.

Työpajaan osallistui noin kymmenen kävijää, joista kahdelta kerättiin palautetta kyselylomakkeella. Sosiaalinen saavutettavuus nousi työskentelyn vahvimaksi elementiksi. Palautteessa työpajaa kuvattiin lempeäksi, turvalliseksi, rennoksi ja tunnelmaa välittäväksi. Työpajaan oli helppo tulla, ohjaustapa oli kunnioittava ja osallistujat oppivat uuden taidon. Ohjaamisen ja kohtaamisen kiireettömyys mahdollisti kuulluksi ja nähdyksi tulemisen ja yhteisöllisyyden kokemisen.

4.3.4 NO FILTER – Normikriittinen sarjakuvatyöpaja 12.9.'18

Sarjakuvatyöpaja keskittyi keho- ja kauneusnormien käsittelemiseen sarjakuvan keinoin, ja sen ohjaajana toimi sarjakuvataiteilija Henna Räsänen. Työpaja oli suunnattu kaikille aiheesta ja sarjakuvapiirtämisestä kiinnostuneille taitotasosta riippumatta. Myös erilaisiin toimintakykyjen ja keskittymiskykyjen haasteisiin vastaaminen huomioitiin ja siitä tiedotettiin viestinnässä. Materiaalikulujen ja ohjauksen suunnittelemisen vuoksi työpajan

osallistujamäärä oli rajattu viiteentoista, ja osallistumiseen vaadittiin ennakoilmoittautuminen.

Sarjakuvatyöskentelyn tavoitteena oli tuoda sarjakuvapiirtämisen tekniikka aloittelijoiden ulottuville. Piirtäminen on matalan kynnyksen tekniikka, jonka harjoittamiseen ei tarvita kalliita välineitä tai ennako-osaamista. Aiheenvalinnan tavoitteena oli herättää ajatuksia ja keskustelua siitä, miten normit vaikuttavat tapaamme hahmottaa maailmaa ja miten niitä voi käsitellä sarjakuvan keinoin. Näkökulma aiheeseen oli kriittinen – miten normit ja normaaliuden rajat rajoittavat elämäämme ja olemistamme, mitä ennakkoluuloja ne istuttavat meihin, miten tämä näkyy toiminnassamme. Ohjauskieli valikoitui englanniksi osallistujien kielitaidon perusteella.

Työpaja alkoi ohjatulla yhteispiirtämisellä. Ohjaaja antoi osallistujille yhden tai muutaman sanan teemoja, joiden perusteella tehtiin lyhyitä piirustuksia. Ensimmäisen vaiheen tavoitteena oli lämmitellä osallistujia, vähentää niin sanottua tyhjän paperin pelkoa ja tutkiskella mitä tajunnanvirtamaisen spontaanin työskentelyn tulokset kertovat valitusta aiheesta. Muutaman kierroksen jälkeen alkoi seuraava vaihe, jossa vaihdettiin paikkoja ja jatkettiin toisten osallistujien piirustuksia ohjaajan antamien ohjeiden mukaan. Yhdessä tehtyjen piirustusten tavoitteena oli edelleen rohkaista osallistujia piirtämään, madaltaa kynnystä omien kuvien näyttämiseksi ja tuoda piirtämiseen – jota useimmiten tehdään yksin – yhteistyön ja jakamisen ulottuvuus. Viimeisessä vaiheessa käytiin yhteiskeskustelu aiheesta: miten kauneusnormit ja ihanteet vaikuttavat omaan ajatteluunne tai siihen, miten hahmotamme ympäröivää maailmaa. Yhteiskeskustelun tavoitteena oli tarjota tila työpajassa heränneiden ajatusten esittämiseksi ja purkaa ohjaajan ja osallistujien välistä jakoa. Sosiodynaamisen ohjauksen henkeen kuuluu, ettei ohjaaja korota itseään ylimmän auktoriteetin asemaan: auktoriteetti tilanteessa syntyy tiedosta, ei asemasta tai sosiaalisesta arvostuksesta (Peavy 2006: 35). Työpajan rakenne ja menetelmät olivat ohjaajan itse normikriittistä sarjakuvatyöskentelyä varten kehittämiä. Lopuksi osallistujille annettiin aikaa työstää omia töitään ja halutessaan piirtää omaa sarjakuvaa. Sekä yhteispiirustuksista että omista sarjakuvista kootaan loppuvuoden aikana pienlehti, jonka osallistajat saavat lunastaa maksutta ja jota he voivat halutessaan monistaa ja levittää.

Sosiaalinen ja kulttuurillinen saavutettavuus näkyi työpajan sisällössä: normikriittinen näkökulma nostaa jo lähtökohtaisesti esiin kehojen ja sukupuolien moninaisuutta ja antaa mahdollisuuden käsitellä esimerkiksi vähemmistökokemuksia sekä niiden vaikutuksia.

Työskentelyn vaiheistus ohjasi aiheen käsittelyä ja vapaalle tekemiselle varattu aika antoi mahdollisuuden itseilmaisulle ohjatun osallistumisen hengessä (ks. Peavy 2006: 95).

Työpajaan osallistui ilmoittautuneista viidestätoista yhdeksän. Maksuttomiin ilmoittautumisiin sitoutuminen on usein heikompaa kuin maksullisiin, ja sairastapaukset selittivät suuren osan poisjäämisistä. Osallistumatta jättämisen syitä olisi kuitenkin ollut aiheellista ja mielenkiintoista selvittää jälkikäteen, mutta tässä opinnäytetyössä resurssit eivät siihen riittäneet. Yhdeksästä osallistuneesta neljä vastasi palautteeseen. Työpajaan oli helppo tulla, ja ohjaus koettiin kannustavaksi ja ilmapiiriä pidettiin hyvänä. Yhteispiirtämisen menetelmä koettiin sekä mielenkiintoiseksi että haastavaksi. Aihevalinta oli osallistujille tärkeä, ja sen käsittelyn kerrottiin herättäneen ajatuksia sekä työpajassa että sen jälkeenkin.

4.3.5 Lotraa ja Liimaa Loukossa 10.10.'18

Lotraa ja Liimaa Loukossa -tapahtumassa järjestettiin kaksi erillistä työpajaa. Toisessa niistä tehtiin tauluja valmiille kangaspohjille akryylikaato -tekniikalla. Akryylikaato -työpaja oli vaihteittain ohjattu kokonaisuus, johon kerättiin ennakoilmoittautumiset. Toinen työpaja oli vapaasti osallistuttava, ja hyödynsi kollaasitekniikkaa omakuvatyöskentelyn välineenä.

Työpajojen tavoitteena oli uusien kuvataide- ja ilmaisutekniikoiden tuominen niistä kiinnostuneiden saataville turvallisessa tilassa ja maksuttomasti. Maksuttomuudella, ohjauksella ja helposti lähestyttävien tekniikoiden valitsemisella haluttiin tuoda luova taidetyöskentely siitä kiinnostuneiden ulottuville turvallisessa tilassa ja taloudellisesti saavutettavalla tavalla. Akryylikaato on tekniikkana verraten uusi, ja moni osallistui työpajaan nimenomaan mielenkiinnosta sitä kohtaan. Yksin tai yksittäisen akryylikaatomalauksen tekeminen vaatii tilaa, erilaisia materiaaleja ja osaamista, mutta työpajamuotoisena näitä resursseja pystyttiin hyödyntämään yhteisesti. Kollaasimenetelmällä työskenteleminen on helposti lähestyttävä tekniikka jota voi hyödyntää monella eri taito- ja osaamistasolla. Työpajatyöskentelyllä haluttiin madaltaa kynnystä taiteen tekemiselle ja luovaan toimintaan osallistumiselle myös niille, jotka eivät sosiaalisista tai toimintakykyihin liittyvistä syistä osallistu tarjolla olevaan harrastus- ja taidetoimintaan.

Akryylikaato eli acrylic pouring on maalaustekniikka, jossa akryylimaalaihin sekoitetaan ohenteita ja maalisekoitusten avulla luodaan abstrakteja väripintoja. Koska menetelmä

vaati teknistä ohjausta ja useampien materiaalien käyttöä, rajattiin osallistujamäärä kahdeksankymmeneen. Materiaalilähtöisen tekniikan etuna oli sen soveltuvuus kaiken tasoisille tekijöille: lopputulosta ei voi ennustaa, joten jokainen tulos on onnistunut. Työpajan ohjaajina toimi menetelmään perehtynyt #maalimuijat -taidekollektiivi jonka toinen jäsen on myös Loukon työryhmän jäsen. Ohjaajat kertoivat aluksi tekniikan taustaa ja omia kokemuksiaan sekä näyttivät esimerkkejä. Sen jälkeen tekniikka käytiin vaiheittain läpi ohjatusti, niin että ryhmä toisti työvaiheet ohjaajien esimerkin mukaan.

Toinen työpaja oli nimeltään Omakuvakollaasi. Se toimi rinnakkain akryylikaato-työpajan kanssa, mutta siihen sai osallistua oman aikataulun ja jaksamisen mukaan ilman ennakoilmoittautumisia. Omakuvia rakennettiin aikakausi- ja sanomalehtimateriaalista leikkaa ja liimaa -tekniikalla pahville, paperille tai suoraan kehyksiin. Menetelmän etuna nähtiin se, että se soveltui kaiken tasoisille tekijöille taidoista tai taiteellisesta kokemuksesta riippumatta. Kollaasityöskentelyä tehdäkseen ei tarvitse osata piirtää tai maalata, ja käytettävä materiaali toimii sekä välineenä että inspiraation lähteenä. Tekniikka sisältää mahdollisuuden sen soveltamiselle ja kehittämiseksi. Sosiodynaamisen ohjauksen viitekehityksessä käytetään ajatusta uudistavasta oppimisesta, joka asettaa uusien merkitysten, tulkintojen ja uuden ymmärryksen syntymisen ulkoa opetteluun edelle (Peavy 2006: 81). Omakuva kollaasityöskentelyä ohjaavana teemana vei ajatukset keveään itsetutkisteluun käymättä sen psykologisoivammaksi kuin mitä osallistujat itse halusivat sen olevan.

Työpajoihin osallistui 23 kävijää. Palautetta heistä antoi seitsemän. Ilmapiiriä kuvattiin hyväksyväksi, rennoksi, turvalliseksi ja kotoiseksi. Osallistujat kertoivat saaneensa yksilöllistä ohjausta sitä tarvitessaan, ja kiittivät ohjaajien taitoa ja panosta. Monet kertoivat oppineensa kokonaan uuden, innostavan tekniikan, ja aikoivat jatkaa sen parissa työskentelyä. Osallistavan havainnoinnin menetelmässä tavoitteena on, että yhdessä tekemisen tilanteet luovat jotain, mitä osallistujat kantavat mukanaan tilanteen jälkeenkin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 82). Saarinen korostaa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman loppuraportissa että taiteen hyvinvointivaikutukset ovat vahvimmillaan, kun kokija on itse mukana osallistujana tai tekijänä (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 25). Työpajan tuotoksena jokainen osallistuja sai vähintään yhden itse tehdyn taiteoksen, taulun. Taiteen tuominen arkielämän ympäristöihin lisää tyytyväisyyttä elämään ja sen olosuhteisiin (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 25).

5 Palautetta ja johtopäätöksiä

5.1 ”Tuli tunne, että on olemassa oma paikka maailmassa”

Opinnäytetyön puitteissa järjestettyihin tapahtumiin osallistui yhteensä yli 80 ihmistä, joista vajaa 70 osallistui itse työpajoihin. Keräsin toimintaan osallistuneilta palautetta kyselylomakkeen avulla. Palautteen kerääminen vastasi lomakehaastattelun menetelmää, jossa käytetään sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 74 – 77). Osa palautteenantajista sovittiin jo itse tapahtumissa ja osaan otettiin yhteyttä jälkeempään sähköpostilla. Maanantaikahviloissa palautteenannosta sovittiin paikalla olleiden, työpajoihin osallistuneiden kävijöiden kanssa, ja kaikille työpajoihin osallistuneille lähetettiin kyselylomake jälkeempään sähköpostilla. Kyselylomakkeessa oli lyhyesti esiteltynä opinnäytetyöni tavoite ja tarkoitus, ja vastausten hyödyntämiseen opinnäytetyössä pyydettiin lupa. Kaikki palaute käsiteltiin nimettömästi. Sain palautekyselyn yhteensä 14 vastausta. Määrä ei ole suhteellisesti kovinkaan suuri, joten koko tavoitetun yleisön demografisia kuvaajia siitä on vaikea määritellä. Avoimissa vastauksissa toiminnasta kuitenkin saatiin runsaasti sanallista palautetta. Kuten Tuomi ja Sarajärvi esittävät (2009: 85), opinnäytetöissä aineistojen koot eivät määrittele niiden merkittävyyttä. Aineiston kokoa tärkeämpää on sen sisältö ja tulkinta.

Kyselylomakkeella selvitettiin osallistujien demografisia tietoja, ikää, asuinpaikkaa, tämänhetkistä yhteiskunnallisen osallisuuden tilannetta sekä itse määriteltyä sukupuoli-identiteettiä. Toiminnan kehittämistä varten selvitettiin yleisesti heidän kokemuksiinsa taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumisesta ja osallistumisen esteistä. Itse tapahtumista pyydettiin palautetta: oliko työpajoihin helppo tulla ja osallistua, miten ohjauksessa onnistuttiin huomioimaan yksilölliset tarpeet, oliko tapahtumien tunnelma ja ilmapiiri turvallinen ja opettivatko työpajat uusia taitoja tai herättivätkö ne uusia ajatuksia.

Kaikki vastanneet olivat täysi-ikäisiä helsinkiläisiä. Neljäsosa ilmoitti sukupuolekseen muunsukupuolisuuden, loput olivat naisia. Osallistujissa oli niin työelämässä olevia, opiskelijoita, eläkeläisiä, sairaslomalla tai kuntoutuksessa olevia, työvoimapolitiittiseen toimintaan osallistuvia sekä näiden ulkopuolella omasta tahdostaan taikka vastoin omaa tahdostaan olevia. Valtaosa heistä oli aiemmin osallistunut taide- ja kulttuuritoimintaan edes joskus. Vain viidesosa kuitenkin koki, että heille soveltuvia taide- ja kulttuuripalveluita oli saatavilla riittävästi. 70 prosenttia perusteli tätä sillä, ettei heillä ollut varaa osallistua

saatavilla olevaan tarjontaan. Kolmasosa kertoi, ettei tunne oloaan tervetulleeksi tapahtumissa. Hieman useampi sanoi, ettei koe oloaan tapahtumissa turvalliseksi. Muita osallistumatta jättämisen syitä olivat kokemukset siitä, ettei kuulu palveluiden kohderyhmään, siitä ettei itseä ole otettu palveluissa huomioon, siitä että palvelut ovat esteellisiä, tai se että itseä kiinnostavista tapahtumista ei saa tietoa. Vain yksi vastasi, etteivät edellä mainitut syyt olleet koskaan vaikuttaneet osallistumatta jättämiseen.

Sanallisen palautteen mukaan tähän opinnäytetyöhön kuuluvat Loukon ja Oranssin tapahtumat otettiin hyvin vastaan. Kautta linjan ilmapiiriä keuhuttiin helposti lähestyttäväksi, turvalliseksi, välittäväksi, rennoksi ja lämpimäksi. Saatu ohjaus oli ollut kunnioittavaa, yksilöllistä ja innostavaa. Käsitellyt aiheet olivat osalle osallistujista ennestään tuttuja, ja toisille antoivat uusia ajatuksia:

”Aihe laittoi pidemmällekin kantavan kelan päälle.”

Monet tekivät jotain, mitä eivät olleet koskaan ennen tehneet tai palasivat jonkin sellaisen pariin, joka oli jäänyt jostain syystä paitsioon.

”Opin täysin uuden tekniikan, johon rakastuin.”

”Opin täysin uuden tavan tehdä taidetta.”

”Muistin, miten mukavaa kollaasien tekeminen on.”

Palautteen perusteella työpajatyöskentely teki taiteen tekemisestä helposti lähestyttävämpää osallistujilleen. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman tavoitteena oli, että jokaisella olisi oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 7). Raportissa todetaan, että taiteen hyvinvointivaikutukset toteutuvat parhaiten silloin kun sen kokijat ovat itse mukana osallistujina ja tekijöinä (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015: 25). Matalan kynnyksen taidetyöpajojen kysynnästä kertoo se, että molempiin ennakkoilmoittautumista vaatineisiin työpajoihin ilmoittautui maksimimäärä osallistujia alle viikossa, ja akryylikaato -työpajaan kertyi sen lisäksi kymmenen ihmisen jonotuslista.

Sosiaaliseen saavutettavuuteen vaikuttaa vahvasti se, miten järjestäjät tapahtumissa toimivat ja miten ohjaaminen toteutetaan. Osallistujat kokivat, että heidät otettiin vastaan hyväksyen, kunnioittavasti ja yksilöllisesti.

”Olin hieman oman mukavuusalueen ulkopuolella osallistuessani työpajaan, sillä normaalisti jännitän kovasti uusien ihmisten tapaamista, mutta minut otettiin lämpimästi vastaan ja kurssin vetäjät auttoivat”

”Yleensä olen liian ujo lähtemään jonnekin yksin, vaikka toiminta kiinnostaisikin. Kieli on yksi ongelma, mutta myös tunne siitä ”että ei kuulu”. Nyt kun olen käynyt Loukon tapahtumissa, tuntuu että onkin mahdollista tulla yksin ja päätyä juttusille muiden kanssa!” (Allekirjoittaneen käännös englanninkielisestä palautteesta.)

Tapahtumien sosiaalinen merkitys osallistujilleen oli palautteen perusteella suuri. Erästä työpajaa kuvailtiin voimaannuttavaksi ja yhteisölliseksi, toista kotoisaksi ja turvalliseksi. Turvallisuus nousi vastauksissa muutenkin vahvasti esiin. Kolmasosa vastanneista kertoi, että turvattomuuden tunne on ollut esteenä taide- ja kulttuuripalveluiden käyttämiselle. Loukon ja Oranssin toiminnassa turvallisempien tilojen käytännöistä tiedottaminen on keino edistää sosiaalista saavutettavuutta. Tilausta tälle näyttää olevan.

”Haluan tehdä taidetta ja nähdä ihmisiä turvallisessa tilassa kun on siihen kerran mahdollisuus.”

Loukon motto ”tee tilaa” näytti palautteen perusteella toteuttaneen itsensä:

”Runozinepajassa tuli tunne, että on olemassa oma paikka maailmassa (että en ole vaikea ja erikoinen yksilö, jolle ei ole tilaa cisheterojen⁴ normipöhinässä).”

Toiminnasta kyselylomakkeiden kautta kerätty palaute oli pääsääntöisesti hyvin positiivista. Palautetta käsitellessä on tärkeää muistaa positiivisen vääristymän mahdollisuus: myönteistä palautetta on helpompi antaa kuin kriittistä, etenkin jos toimijataho herättää palautteenantajissa sympatioita. Palautetta kerättiin anonyymisti, mutta keräävä taho oli vastaajille tuttu. Tutuus saattaa osaltaan vaikuttaa siihen, miten ja millaista palautetta halutaan antaa. Rakentavaakin kritiikkiä onneksi saatiin: osa koki työpajojen alkuvaiheet kiusallisiksi ja aiheet itselleen liian tutuiksi, ja maanantaikahvilan avajaisissa turvallisuuden teki särön taideinstallaatio, jossa painava ja pimeässä loistava hiekkasäkki tömäh-teli pöytänsä sattumanvaraisesti ja kovaäänisesti.

⁴ Cisheterolla tarkoitetaan syntymässä määritellyn sukupuoleen ja sen mukaiseen heteroseksuaaliseen suuntautumiseen identifioituvaa ihmistä (Hlbtqiq-sanasto 2016).

5.2 Tavoitteiden toteutuminen

Keräsin palautetta myös opinnäytetyön yhteistyökumppaneina toimineilta Loukon ja Oranssin edustajilta. Palautteeseen vastasi molempien yhdistysten toiminnanjohtajat sekä kolmantena Loukon työryhmän ja hallituksen jäsen. Palautteen keräsin kysymyslomakkeella, jossa vastaukset annettiin avoimina. Lisäksi keskustelua toimintatavoista ja niiden kehittämistä sekä tavoitteista ja niiden saavuttamisesta on käyty pitkin prosessia kasvokkain ja sähköpostilla.

Saavutettavuuden eri osa-alueiden tarkasteleminen ja niiden erityinen huomiointi toiminnan suunnittelussa nähtiin tarpeellisena ja tärkeänä keinona kehittää yhdistysten toimintaa. Molemmilla yhdistysten tavoitteisiin on jo aiemmin kuulunut vahvasti saavutettavuuden edistäminen, mutta käsitteen purkaminen osiin edesauttoi konkreettisten keinojen kehittämistä ja käyttöön ottamista. Saavutettavuuden vaatimusten tekeminen näkyväksi sitouttaa toimijoita saavutettavuuden kokonaisvaltaiseen huomioimiseen.

Fyysinen saavutettavuus tavoitettiin hyvin, melko yksinkertaisilla keinoilla. Tärkeimpänä keinona toimi jo olemassa olevasta esteettömyydestä viestittäminen, jota myös osallistujat palautteessa kiittivät. Puitteet fyysisen esteettömyyden takaamiselle olivat kiinteistössä ja valmiiksi hyvät. Sen lisäksi, että toiminnassa tiedotettiin apuvälineillä kulkemisen mahdollisuudesta, oli sukupuolineutraaleista WC-tiloista tiedottaminen monille merkittävää ja vaikutti osallistumispäätöksiin. Neutraalien tilojen takaaminen on osa sekä fyysistä että sosiaalista saavutettavuutta. Oranssin tilat jakautuvat kahteen huoneeseen, saliin ja takaosan studiokahvilaan. Studiokahvilan kynnykselle asetettiin ramppi tapahtumien ajaksi. Pelkkä esteettömän kulun takaaminen ja siitä tiedottaminen ei kuitenkaan vielä riitä liikuntarajoitteisen ryhmien tavoittamiseen. Kohdennettu mainonta ja erityisryhmien osallistaminen suoraan itse toimintaan olisi todennäköisesti lisännyt myös liikuntarajoitteisen kävijäryhmien tavoittamista. Paikalla apuvälineiden kanssa saapuneet kuitenkin olivat tyytyväisiä sekä konkreettiseen esteettömyyteen että siitä tiedottamiseen.

Taloudellinen saavutettavuus toteutui hyvin ja sen avulla tavoitettiin kävijöitä, jotka varattomuuden vuoksi kertoivat aiemmin jättäneensä osallistumatta taide- ja kulttuuritoimintaan. Palautteessa jopa 70 prosenttia vastaajista kertoi varattomuuden olevan tekijä, jonka vuoksi he eivät koe taide- tai kulttuuripalveluiden olevan saavutettavia. Myös kahvilan toiminnassa kolehtiperiaate ja ostopakottomuus otettiin hyvin vastaan. Kolehtiperiaate toimi niin, että vapaaehtoisista maksuista saadut tulot kattoivat aina vähintään kulut.

Maksujen vapaaehtoisuuden sekä kahvilassa että työpajoissa mahdollisti STEA:lta saadut toiminta-avustukset. Kolehuperiaate kahvilassa osoittautui jatkossakin käyttökel-poiseksi toimintatavaksi, mutta työpajojen maksuttomuus ei jatkossa onnistu ilman vastaavia toiminta-avustuksia. Porrastettuja osallistumismaksuja on kuitenkin käytetty ja tullaan käyttämään jatkossakin. Taloudellinen saavutettavuus täytyy nähdä myös edellyt-tyksenä ja konkreettisena keinona sosiaalisen saavutettavuuden toteuttamiselle, sillä iso osa erityis- ja vähemmistöryhmiin kuuluvista lukeutuu myös yhteiskunnan pienituloisim-piin ryhmiin (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 51 – 52).

Sosiaalisen saavutettavuuden parantuminen nähtiin opinnäytetyön suurimpana arvona, vaikkakin sen toteutumista pidettiin vaikeasti arvioitavana. Yhdistysten toiminta on aiem-min ollut toimintapainotteista, ja kohtaamiskahvila -tyyppisillä tapahtumilla saatiin luotua uudenlaista toimintaa, jossa korostui mahdollisuus osallistua yhteiseen tilaan ilman toi-mintaan osallistumista. Etenkin maanantaikahviloissa työpajaohjelma näyttäytyi väli-neellisenä, keinona ”rikkoa jättä” ja helpottaa sosiaalista kanssakäymistä. Taidetyöpa-joissa tekemisellä oli vahvempi itseisarvo, mutta yhdessä tekeminen ja siitä seurannut yhteisöllisyyden tuntu koettiin niissäkin arvokkaana. Turvallisemman tilan käytäntöjen määrittelemine ja noudattaminen sekä niistä tiedottaminen nähtiin konkreettisena kei-nonona edistää sosiaalista saavutettavuutta, ja toimintatapa jää käyttöön. Kulttuurillisen saavutettavuuden toteutumista on hyvin vaikea arvioida erillisenä osa-alueena. Kaikki edellä mainitut saavutettavuuden osa-alueet ovat edellytyksiä kulttuurisen saavutetta-vuuden toteutumisessa. Kuitenkin työpajoissa tuotetut sisällöt, kuten kehopositiivisuutta ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia käsittelevät teokset, kertovat kulttuurisen saavu-tettavuuden toteutumisesta jossakin määrin.

Kaikkiaan yhdistyksissä nähtiin, että etenkin taloudellinen ja sosiaalinen saavutettavuus sekä taiteen tekemisen saavutettavuus vahvistuivat kehittämistyön myötä. Kohderyh-mistä vähävaraisia, sukupuolivähemmistöjä sekä mielenterveyskuntoutujia saavutettiin entistä paremmin. Kuitenkaan esimerkiksi liikuntarajoitteisia tai rodullistettuja vähemmis-töryhmiä ei toiminta tavoittanut kuin hyvin pienessä mittakaavassa, ja tämä on tärkeä huomio tulevaa toimintaa järjestettäessä. Myös viestinnän saavutettavuus vaatii jatkossa yhdistyksiltä lisähuomiota, sillä tällä hetkellä informaatiota ei ole tarjolla selkokielisesti.

5.3 Johtopäätökset

Opinnäytetyöstä voidaan tehdä johtopäätös, että saavutettavuuden eri osa-alueiden huomioiminen ja sisällyttäminen sekä suunnitteluprosessiin että toteutukseen parantaa taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuutta, madaltaa osallistumiskynnystä ja mahdollistaa laajemman kävijäkunnan tavoittamisen. Välillisesti saavutettavuutta parantamalla voidaan siis edistää taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutuksien ulottumista mahdollisimman moniin, ja erityisesti sellaisiin ryhmiin, jotka eivät saavutettavuuden puutteiden vuoksi osallistu tarjolla olevaan taide- ja kulttuuritoimintaan. Panostaminen ja sitoutuminen saavutettavuuden osa-alueisiin tekee taide- ja kulttuuritoiminnasta eettisesti kestävämpää, ja edistää jo perustuslakiin kirjattua yhdenvertaisuuden periaatetta (Suomen perustuslaki 1999/731 §6) sekä kunnioittaa sosiaalialan eettisiä arvoja (Arki, arvot ja etiikka 2017: 11 – 12). Sosiaalialan toiminnassa näihin arvoihin perehtyminen ja sitoutuminen toteutuu yleisesti hyvin, mutta sosiaali- ja kulttuurialojen rajapinnoilla toimittaessa niiden erityinen esiin nostaminen voidaan nähdä tarpeellisena.

Saavutettavuuteen panostamalla voidaan tavoittaa niitä ryhmiä, jotka eivät välttämättä osallistu olemassa olevaan kulttuuritarjontaan, koska kokevat sen eksklusiivisena. Näitä ryhmiä ovat tässä opinnäytetyössä tavoitettujen sukupuolivähemmistöjen, vähävaraisten, koulutus- ja työelämän ulkopuolella olevien sekä mielenterveyskuntoutujien lisäksi liikuntarajoitteiset henkilöt, kehitysvammaiset, rodullistetut sekä maahanmuuttajat. Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus edellyttää fyysisen ja taloudellisen saavutettavuuden toteutumista, eikä minkään osa-alueen todellinen toteutuminen ole mahdollista ilman toisia osa-alueita. Käsitteen jaottelu on hyödyllistä konkreettisten keinojen kehittämistä varten, mutta saavutettavuus on käsitettävä kokonaisuutena, jonka osat vaikuttavat toisiinsa ja ovat riippuvaisia toisistaan. Fyysinen ja taloudellinen saavutettavuus saavutetaan melko helposti konkreettisilla toimenpiteillä: osallistumismaksujen porrastamisella tai poistamisella, fyysisen esteettömyyden kartoittamisella ja siitä tiedottamisella sekä sukupuolineutraalien WC-tilojen järjestämisellä. Fyysinen ja taloudellinen saavutettavuus ovat osana sosiaalisessa ja kulttuurisessa saavutettavuudessa – taide- ja kulttuuritoiminta ei voi olla yhdenvertaista tai saavutettavaa, mikäli se sulkee liikuntarajoitteiset henkilöt pois esteellisellä toimintaympäristöllä, vähävaraiset henkilöt kohtuuttomilla osallistumismaksuilla tai ei-binääriset sukupuolet sukupuolitetuilla tiloilla. Konkreettinen keino edistää sosiaalista saavutettavuutta on sitoutuminen turvallisemman tilan käytäntöihin. Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus menevät kuitenkin myös paljon syvemmälle, taide- ja kulttuuritoiminnan sisältöihin.

Eettisesti ja sosiaalisesti kestävin tapa sosiaalisen ja kulttuurisen saavutettavuuden toteutumiseksi on marginalisoitujen ryhmien ja vähemmistökulttuureiden osallistaminen taide- ja kulttuuritoiminnan tai -palveluiden sisällöntuottamiseen. Vähemmistökokemuksia ei voi käsitellä ulkokohtaisesti siten, että katse kohdistuu valtavirrasta tai valtakulttuurista vähemmistöön. Saavutettavuus syntyy tekijälähtöisesti siitä, että käsiteltävien aiheiden asianomaiset ovat itse mukana suunnittelussa ja toteuttamisessa (ks. Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004: 12, 23). Jotta tämä olisi toteutunut paremmin tässä opinäytetyössä, olisi kohderyhmiä pitänyt kontaktoida jo huomattavasti aiemmassa vaiheessa esimerkiksi mielenterveyskuntoutusta järjestävien tahojen, sukupuolivähemmistöjen toimintaryhmien, vammaisjärjestöiden tai turvapaikanhakijoille suunnattujen palveluiden kautta. Toimintaan osallistuneista monet kertoivat palautteessa, etteivät koe olemassa olevien taide- ja kulttuuripalveluiden olevan heitä varten tai ettei heitä oteta huomioon palveluissa. Jatkossa yhdistysten sosiaalista ja kulttuurista saavutettavuutta olisi syytä parantaa osallistamalla heitä suoraan toiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä, kuten opinäytetyön toiminnallinen osuus on osoittanut. Vaikuttavuutta on vaikea arvioida erillään niistä kokonaisuuksista, joihin opinäytetyön tapahtumat kuuluivat. Kuvaetuissa tapahtumissa syntyneet yhteydet ja ideat ovat kantaneet niiden yli, ja yhteistyökuvioita on tämän pohjalta rakennettu sekä yksittäisten kävijöiden että erilaisten ryhmien kanssa. Toisaalta tämä voidaan yksinkertaisesti nähdä tavoitteiden toteutumisena – saavutettavuuden paraneminen yhdistysten toiminnassa on poikkinut uusia yhteyksiä erityisryhmien ja heitä edustavien tahojen kanssa.

6 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön lähtöajatuksena ja inspiraationa toimi yksinkertainen ajatus siitä, että taiteella ja kulttuurilla on merkitystä. Niillä on merkitystä yksilölle, yhteisöille, yhteiskunnalle ja etenkin näiden välisille suhteille. Taiteen ja kulttuurin kautta tehtävä työ voi avata uusia ja tärkeitä mahdollisuuksia sosiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi. Se antaa väylän ohittaa niitä yhteiskunnallisia normeja, joiden mukaan osallisuus ja hyvinvointi määrittyvät sen perusteella kuinka hyvin yksilö vastaa tuottavuusodotuksiin tai kuinka hyvin hän onnistuu normatiivisen elämänkaarikehityksen toteuttamisessa. Maailma näyttää erilaiselta, kun sitä tarkastelee ruohonjuuritasolta käsin. Syrjäytyminen ei ole ongelma, joka voitaisiin puhua pois vaihtamalla käsitteen tilalle toinen, mutta näkökulman vaihtaminen syrjäytyneistä yksilöistä eritasoihin ja eri tavoin määrittyviin marginaalisuuksiin tarjoaa keinon tarkastella yhteiskuntaa toisella tavalla. ”*Syrjäytyminen pitäisi räjäyttää!*”, totesi opiskelutoverini Lönnblad sosionomiopintojen ensimmäisellä syrjäytymistä käsitteellä kurssilla. Lentävä lause kuvaa hyvin sitä turhautumista, joka syntyy syrjäytymisestä käytävää populistista keskustelua seurattessa. Kielellisten valintojen kautta ei ainoastaan kuvata todellisuutta, vaan niillä myös rakennetaan sitä. Todellisuuden ja tiedon sosiaalista rakentumista käsitellään tiedonsosiologiassa (ks. Berger & Luckmann 2002), ja aiheen käsitteleminen olisi ollut mielenkiintoinen lisä opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Se kuitenkin rajautui pois yksinkertaistamisen nimissä. Koska syrjäytymiseen liittyvä keskustelu on läheistä myös taiteen ja kulttuurin merkityksestä ja mahdollisuuksista käytävälle keskustelulle, oli syrjäytymisen käsitteen kriittinen tarkastelu kuitenkin aiheellista. Marginaalisuuden käsitteen ja viitekehyksen nostaminen syrjäytymisen käsitteen rinnalle (tai suorastaan tilalle) tuntui aihepiirin kannalta oleelliselta. Hyvinvointia ja osallisuutta voi kokea ja edistää myös marginaalien sisällä, kuten sekä Mulari (2018) että Juhila (2006: 104 - 105) toteavat. Siksi sosiaalialan ja taide- ja kulttuurialojen rajapinnat ovat hedelmällistä maaperää uusien ajatusten, toimintamallien ja yhteistyömuotojen kehittymiselle.

Omat kiinnostukseni ja arvoni sekä osallisuuteni Loukon ja Oranssin toiminnassa ovat väistämättä vaikuttaneet aihevalintaan ja siihen, miten sitä käsitellään. Objektiiivisuuteen pyrkiminen on mahdollista, mutta sen täydellinen saavuttaminen ei. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009: 136) toteavat, laadullisen tutkimuksen kentällä myönnetään, että tutkijan tausta ja arvot vaikuttavat väistämättä tehtyihin valintoihin. Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys: mitkä aiheet nähdään käsittelemisen arvoisina ja mitä ei (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 129). Olisi siis hyvin epäuskottavaa väittää, että on omassa työssään

täysin objektiivinen. Sen sijaan on hyödyllistä tiedostaa se, ja tarkastella omaa toimintaansa sen myötä kriittisesti. Loukon työryhmän jäseniä haastateltiin opinnäytetyöprosessin aikana myös Helsingin Yliopistossa tehtävään, sosiaalista kestävyyttä ja ruohonjuuritason kansalaistoimintaa käsittelevään tutkimukseen. Tutkimuksessa käsitellään yhdistyksen toimintaa, arvoja ja lähtökohtia henkilöhaastatteluiden avulla. Tutkimukseen tehtyjen haastatteluiden sisältö vastasi myös tämän opinnäytetyön tiedollisia tarpeita, joten tein tutkijan kanssa yhteistyötä ja sain käyttööni hänen tekemäänsä haastattelumateriaalia. Ulkopuolisen tekemän haastattelumateriaalin hyödyntäminen oli keino vähentää puolueellisuuden riskiä.

Taide- ja kulttuuritoiminnan (tai ylipäätään tekijälähtöisen ja matalan kynnyksen toiminnan) avoimuus on moniulotteinen kysymys. Avoimuus yleensä ymmärretään niin, että jokin on kaikille. Kuitenkaan mikään yksittäinen toiminta tai palvelu ei voi samalla puhutella kaikkia mahdollisia yleisöjä (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2014: 16). Moninaisuus ei toteudu sillä, että toiminta olisi neutraalia. Sen sijaan moninaisuutta edistää se, että on vaihtoehtoja. Tätä on pohdittu sekä Loukon että Happy Mondaysin toimintaa suunniteltaessa. Oranssi on pitkän historiansa myötä profiloitunut alakulttuurisena paikkana, spesifimmin punk- ja aktivismikulttuureiden omaksumana paikkana. Oranssin toiminnanjohtaja toteaa sosiaalisen saavutettavuuden toteutumista arvioidessaan, että

Oranssin rakennuksen ulkonäkö runsaine graffiteineen voinee olla joillekin saavutettavuutta lisäävä asia ja toisille taas saavutettavuutta vähentävä asia.

Ala- ja vastakulttuurista profiloitumista ei kuitenkaan ole syytä nähdä vain poissulkevana tekijänä. Mularin (2018) tutkimuksessa myös alakulttuurien edustajat nähdään vähemmistöryhmänä, joka tulee huomioida kulttuurista saavutettavuutta tavoitellessa. Asianlaidan tiedostaminen on silti tärkeää. Kuten Loukon perustaja Rätty (2018) haastattelussaan mainitsee, myös suuri osa Loukon työryhmästä identifioituu alakulttuureihin. Kulttuuritoimintaa ei tehdä tästä lähtökohdasta käsin, mutta se voidaan nähdä voimavarana. Alakulttuurien tuntemus on tärkeää ja arvokasta, kun halutaan vaalia moninaisuutta. Punk-kulttuurille ominainen tee-se-itse -henki palvelee hyvin matalan kynnyksen toimintaa, jossa suuri osa työstä tehdään vapaaehtois pohjalta. Moran (2011) esittää itse tekemisen ja omaehtoisuuden olevan punk-kulttuurin ytimessä. Itse tekemisellä voidaan ottaa omaa elämänpiiriä haltuun ja sen avulla voimaannutaan (ks. Moran 2011: 58 – 59). Ruohonjuuritason kulttuurintuotannosta syntynyt kokemus on etu, jota on vaikeaa tai mahdotonta saavuttaa ulkokohtaisesti opettelemalla.

Opinnäytetyön tavoite, yhdistysten taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuuden kehittäminen, onnistui verrattain hyvin. Toteutumista ei kuitenkaan voi arvioida yksioikoisesti, sillä itse tavoitekin on moniulotteinen ja kerrostunut. Kuitenkin palautteen ja havaintojen perusteella toimintamuodot olivat saavutettavuutta edistäviä, uusia kävijäryhmiä tavoitettiin, ymmärrystä saavutettavuuden osa-alueista ja niihin liittyvistä vaatimuksista lisättiin ja saavutettavuutta edistäviä toimintatapoja otettiin käyttöön. Saavutettavuus on kytköksissä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja kehityskulkuihin, ja käsittyy ennemminkin toimintaa ohjaavaksi periaatteelliseksi pyrkimykseksi kuin selkeäksi ja täydelliseksi tilanteeksi joka on mahdollista saavuttaa tiettyjä askelmerkkejä seuraamalla.

Jalava ja Koiso-Kanttila (2013: 180 – 183) pohtivat niin sanottua ”matalan kynnyksen dilemmaa”. Toiminnan riippuvaisuus määräaikaisista ja kertaluonteisista rahoituksista on ristiriidassa sellaisten tavoitteiden ja missioiden kanssa, jotka vaativat pitkäjänteistä työtä ja jatkuvaa toimintatapojen arvioimista ja kehittämistä. Niin tässäkin tapauksessa: tapahtumat olivat osa syksyn toimintaa, jonka mahdollisti sekä Oranssin että Loukon STEA:lta saamat pienavustukset. Samanlaista toimintakokonaisuutta ei olisi pystytty järjestämään ilman avustuksia. Tämä pätee etenkin taloudellisen saavutettavuuden toteuttamiskeinoihin. Pienavustuksen turvin osallistumismaksut uskallettiin jättää vapaaehtoisiksi, mutta ilman avustuksia tai määrärahoja tämä ei olisi ollut mahdollista. Kulttuurialan yhdistysten järjestämää matalan kynnyksen toimintaa leimaa usein epävarmuus tulevaisuudesta. Hyviä toimintatapoja syntyy kokemuksen myötä, mutta resursseja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen ei ole. Oranssi on pitkäikäisenä toimijana jo vakiintuneempi mutta Loukon toimintaa suunnitellaan kausi kerrallaan, mikä hankaloittaa esimerkiksi erityisryhmien osallistamiseen liittyvien aloitteiden tekemistä. Tämän opinnäytetyön tavoitteiden kannalta oli eduksi, että tapahtumat olivat osana suurempia kokonaisuuksia. Happy Mondays -kahvila jatkuu vielä vuoden loppuun, vaikka sen osuus opinnäytetyöprosessissa on ohi. Toiminnan säännöllisyys on mahdollistanut monien opinnäytetyön kannalta tärkeiden tavoitteiden toteutumisen, mutta tarkasteltavan ajanjakson rajallisuuden vuoksi ei osa näistä vaikutuksista vielä näy tämän opinnäytetyön tuloksissa. Maanantaikahvila tavoittaa edelleen uusia ihmisiä, mutta monista on jo tullut vakituisia kävijöitä. Taidetyöpajat ovat tuoneet toimintaan uusia osallistujia sekä tekijöitä, ja niiden kautta on rakennettu tulevan toiminnan pohjaa. Opinnäytetyössä kehitetyt toimintatavat ja saavutettavuutta käsittelemällä vahvistuneet arvot ja periaatteet jatkavat elämäänsä yhdistysten toiminnassa. Tulevaisuus on saavutettava!

Lähteet

Arki, arvot ja etiikka 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavana verkossa: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf> Luettu 29.10.2018.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas 2002 (alkuperäinen teos 1966). Tiedon sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Branderburg, Cecilia von 2008 (toim.): Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä - Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Saatavana osoitteessa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79051/opm12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 23.07.2018.

Diener, Ed 1984. Subjective Well-Being. Psychological Bulletin 95 (3). 542 - 575. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <<https://ssrn.com/abstract=2162125>>. Luettu 4.10.2018.

Heinonen, Juho 2017. Nuorten aikuisten sosiaalinen vahvistaminen. Menetelmänä hienovarainen ohjaaminen. Opinnäytetyö. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Saatavana verkossa: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/128291>> Luettu 23.07.2018.

Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.

Hlbtq-sanasto 2017. Transtukupiste. Tietoa sukupuolesta. Luettavissa verkossa: <<http://transtukupiste.fi/hlbtq-sanasto/>>. Luettu 29.10.2018.

Holopainen, Meeri 2017. Kokemuksia syrjäytymisvaarassa oleville nuorille aikuisille suunnatusta neulekahvilatoiminnasta. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Saatavana verkossa: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/136810>> Luettu 30.10.2018.

Ikonen, Enni 2012. Ei lisää rahaa syrjäytyneille!! Kokoomusnuoret, Blogi-Arkisto. Blogipostaus 12.09.2012. Saatavana osoitteessa: <<http://www.kokoomusnuoret.fi/blogit/2012/09/ei-lisaa-rahaa-syrjaytyneille/>> Luettu 12.07.2018.

Jalava, Janne & Koiso-Kanttila, Samuli 2013. RAY-rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma. Teoksessa: Niemelä, Mikko - Saari, Juho (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Teemakirja 10. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 172 - 192. Saatavana verkossa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf?sequence=1> Luettu 10.07.2018.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. 7. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kainulainen, Sakari & Saari, Juho 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa: Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa, s 22 - 42. Teemakirja 10. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 22 - 42. Saatavana osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf?sequence=1> Luettu 30.07.2018.

Konlaan, Boinkum Benson 2001. Cultural Experience and Health: The coherence of health and leisure time activities. Väitöskirja. Umeå University Medical Dissertations No. 706. The Department of Community Medicine and Rehabilitation, Social Medicine. Umeå: Umeå University.

Kulttuuripolitiikan strategia 2020 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 12. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Saatavana osoitteessa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75641/opm12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 5.8.2018.

Loukko ry 2018a. Toimintakertomus 2017 - 2018. Saatavana osoitteessa: <<http://www.kulttuuriloukko.fi/loukko/toimintakertomus/>> Luettu 25.07.2018.

Loukko ry 2018b. Toiminta-avustushakemus syksylle 2018. STEA Pienavustukset.

Maahanmuuttajien Helsinki 2017. Kohtaamiskahvilat. Verkkosivusto. <https://www.hel.fi/maahanmuuttajat/fi/vapaa-aika/kohtaamispaikkoja/kohtaamiskahvilat/> Luettu 26.10.2018.

Margrove, K. L. 2015. Promoting the wellbeing and social inclusion of students through visual art at university: an Open Arts pilot project. Journal of Further and Higher Education 39 (2). 147 - 162. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0309877X.2013.778967>> Luettu 14.9.2018.

Mikä Loukko? 2018. Loukko ry. Luettavissa osoitteessa <<http://www.kulttuuriloukko.fi/loukko/loukko/>>. Luettu 2.8.2018.

Moran, Ian P. 2011. Punk: The Do-It-Yourself Subculture. Social Sciences Journal 10 (1). 58 – 65. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.tezu.er-net.in/dmass/CBCT/Punk.pdf>. Luettu 18.9.2018.

Mulari, Heta 2018. *Intergenerational Contests and Spatial Occupations in the City*. Ethnographic Case Study Report. PROMISE: Promoting Youth Involvement and Social Engagement: Opportunities and challenges for conflicted young people across Europe. Manchester: University of Manchester.

Mykkänen, Mirjami 2018. Hallituksen puheenjohtaja. Loukko ry. Haastateltu 8.8.2018, haastattelija Helsingin Yliopiston tutkija Dorothea Breier. Litteraatio tekijän hallussa.

Myllyniemi, Sami 2009. Taidekohtia, Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja

41. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta. Yliopistopaino, Helsinki. Saatavana osoitteessa: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2009.pdf> Luettu 30.7.2018.

Myrskylä, Pekka 2012. HUKASSA - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA -analyysi Nro 19. Elinkeinoelämän Valtuusto. Saatavilla verkossa: <<https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf>> Luettu 10.7.2018.

Oranssi ry 2018a. Toimintakertomus 2017.

Oranssi ry 2018b. Toiminta-avustushakemus syyskaudelle 2018, STEA Pienavustukset.

Oranssin Valvomo 2010. Oranssin Valvomo: Nuorten toimintakeskus Suvilahteen. Hankesuunnitelma. Oranssi ry, Arkkitehtitoimisto Livady Oy. Saatavana osoitteessa: <http://oranssi.net/sites/oranssi.net/files/Valvomo-%20hankesuunnitelma.pdf> Luettu 5.8.2018.

Pascale, Lena 2013. Oranssin asumismalli ja yhteisöllinen asuminen asukkaiden kokemanä. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Saatavana osoitteessa: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/66325>> Luettu 25.07.2018.

Peavy, R. Vance 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Peipinen, Vesa 2012. Oikeus kaupunkiin! Oranssi kaupunkiliikkeenä. Opinnäytetyö. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma. Saatavana osoitteessa: <<http://www.theseus.fi/handle/10024/45981>> Luettu 25.07.2018.

Peltomaa, Tuija 2018. Taide? Taidehistoria – Nykytaide – Taide Nyt! Luentomateriaali 5.9.2017. Aalto-yliopiston avoin yliopisto.

Rankanen, Mimmu 2012. Taiteen ja terapian vuoropuhelu. Interdisciplinary Studies Journal 2 (1) 32 – 43. Laurea University of Applied Sciences.

Räsänen, Henna 2012. Paikan henki ja koettu turvallisuus queer-tapahtumissa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Saatavan verkossa: <<https://www.theseus.fi/handle/10024/40478>> Luettu 12.7.2018.

Räty, Hanna 2018. Toiminnanjohtaja. Loukko ry. Suullinen haastattelu tehty 18.9.2018. Äänite tekijän hallussa.

Secker, Jenny & Heydinrych, Kirsten & Kent, Lyn & Keay, Jo 2018. Why art? Exploring the contribution to mental well-being of the creative aspects and processes of visual art making in an arts and mental health course. Arts & Health, An International Journal for

Research, Policy and Practice 10 (1). 72 - 84. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17533015.2017.1326389> Luettu 13.9.2018.

Secker, Jenny & Loughran, Mick & Heydinrych, Kirsten & Kent, Lyle 2011. Promoting mental health and social inclusion through art: evaluation of an arts and mental health project. Arts & Health, An International Journal for Research, Policy and Practice 3 (1). 51 - 60. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17533015.2010.541267>> Luettu 13.9.2018.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavana osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P16> Luettu 13.9.2018.

Taide tarjolle, kulttuuri kaikille 2004. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi. Opetusministeriön julkaisuja 2004: 29. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Helsinki: Yliopistopaino.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus: opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010. Loppuraportti 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Saatavana verkossa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75254/tr15.pdf>>. Luettu 26.10.2018.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia, 2015. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana verkossa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70355>>. Luettu 25.10.2018.

Triandis, Harry 2000. Cultural Syndromes and Subjective Well-Being. Teoksessa: Diener, Ed & Suh, Eunkook 2000 (toim.). Culture and Subjective Well-Being. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology. Saatavana verkossa: <<http://cognet.mit.edu/book/culture-and-subjective-well-being>>. Luettu 27.10.2018.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017. Annettu Porvoossa 4.5.2017. Saatavana osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170241>>. Luettu 20.9.2018.

Wilson, Lesley & Bryant, Wendy & Reynolds, Frances & Lawson, Jackie 2015. Therapeutic outcomes in a museum? "You don't get them by aiming for them". How a focus on arts participation promotes inclusion and well-being. Arts & Health, An International Journal for Research, Policy and Practice 7 (3). 202 – 215. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17533015.2015.104689>. Luettu 18.9.2018

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Annettu Helsingissä 30.12.2004. Saatavana osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>>. Luettu 20.9.2018.

Älä oletta – Normit nurin! 2013. Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä. Seta-julkaisuja 22. Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry, Seta ry, Suomen Lukiolaisten Liitto SLL ry, Finlands Svenska Skolundomsförbund FSS rf. Helsinki: Seta ry. Saatavissa osoitteessa: <<https://issuu.com/normitnurin/docs/alaoletanormitnurinrgb>>. Luettu 2.8.2018.